

Fåglar i Sörmland

2 / 2005

Fåglar i Sörmland

Fåglar i Sörmland ges ut med två nummer per år av Föreningen Sörmlands Ornitologer som är en ideell regionalförening till Sveriges Ornitologiska Förening. FSO verkar för vidgad kännedom om och bättre levnadsbetingelser för de sörmländska fåglarna. Vi vill också sprida intresse för ornitologi. Medlemskap i FSO för 2005, vilket inkluderar föreningens tidning, erhålles genom att sätta in 150 kronor på postgiro 773 78-8. Familjemedlem 25 kr. Ansvarig utgivare för FiS är FSOs ordförande, Marianne Mattiasson (0155-570 45).

Styrelsen kontaktas på
fso@sormlandsornitologerna.se

Medlemsservice

Adressändring, medlemskap, försäljning etc
Urban Rundström kassör
Syrénvägen 15
572 31 Oskarshamn
0491 - 768 868

Redaktionellt material

Redaktionellt material skickas till redaktören. Helst som e-post eller på diskett med bifogad utskrift. Givetvis tas även hand- och maskinskrivet material emot. Bilder skickas till bildredaktören som dia, papperskopia eller i digitalt format.

Manusstopp för nr 1/2006 är den 20/2.

Upplaga: 350 ex

Omslag: Tjäderspel
Foto Leif Nyström

Tryckt av: Flens Offsettryck AB

Redaktion

Göran Andersson Redaktör
Forssavägen Mosstorp
642 93 Flen
0157 - 135 10

Göran Altstedt Bildansvarig

Per Flodin Skribent & faktagranskare

Kontaktar redaktionen gör du på
fis@sormlandsornitologerna.se

Lokalföreningar

Ornitologiska Klubben i Eskilstuna

Lars Eriksson
016-641 19

Katrineholm/Vingåkers Ornitologiska Förening

Agne Swenzén
0150-182 97

Fågelföreningen Tärnan Nyköping/Oxelösund

Ingvar Jansson
0155-28 73 73

Strängnäs Ornitologiska Klubb

Leif Ekblom
0152-511 54

Södertäljes Ornitologiska Förening

Stig Strid
08-550 944 17

Inledaren

De flesta skådare som ger sig ut en ledig lördagsmorgon söker sig nog oftast till öppna marker som sjöar, våtmarker, fält, hagar, kusttrakter o.s.v. Kanske besöker man en plats med god utsikt under sträcktider med hopp om att få se flyttande fåglar. Vi kopplar som regel ihop udda och exklusiva fågelmöten med dessa lite mer speciella naturtyper. Ändå är det skogen som är dominerande i vårt landskap och med den följer förstås den skogliga fågelfaunan. Nu vet jag att många Sörmländska fågelskådare visst tar sig ut i olika skogsmiljöer, men skulle man någon gång göra en riktad undersökning av hur de samlade timmarna i fält fördelar sig är jag övertygad om att skogsmiljöerna kommer att vara klart underrepresenterade. Jag tror exempelvis att det är åtskilliga som ser myrsnäppa oftare än järpe.

Det här numret av Fåglar i Sörmland har ett lite skogligt tema med förhoppning om att inspirera till lite mer skådning i denna miljö, och med den en bättre bevakning och rapportering av de arter som hör skogen till. Det kommer väl knappast som en överraskning för någon att flera av dessa är tämligen hårt trängda i det moderna skogsbruket. Det handlar om att skogen inte alltid får uppnå så hög ålder att den passa kräsna arter som exempelvis tjäder. Träden kanske inte tillåts bli så stora att dom kan bära ett örnbö. Städhyserin har gått så långt att hålhäckarna står utan bostad. Bekymren radar upp sig och ofta tvingas vi konstatera att vi egentligen vet alldeles för lite om dessa doldisar. I detta nummer presenteras några av de projekt som dels syftar till ökad kunskap för att i förlängningen ge möjligheter till bättre anpassat utnyttjande av de skogliga resurserna, och dels redan idag har som målsättning att faktiskt underlätta för en art och dess fortlevnad.

Det är redaktionens förhoppning att en eller annan som läser denna blygsamma tidskrift kanske själv bidrar med eftersök och rapporter om nämnda arter, eller kanske rent av sätter upp några holkar i någon ungskog i närheten för att för egen och andras glädje kunna åse nya generationer holkhäckande arter dra nytta av denna måttliga ansträngning. Kanske jobbar du på en skola eller ett dagis och kan dra igång ett holkprojekt som skolarbete? Den lokala klubben kanske behöver idéer till sociala vinteraktiviteter och då passar väl holknickrande alldeles utmärkt.

Med hopp om en fortsatt levande skog!

Göran Andersson
Redaktör

Pärluggla i Västmanland

Många av oss som åker mil efter mil i vårvinterskogarna i eftersök av ropande ugglor har nog upprepade gånger frågat oss varför det är så glest mellan pärlugglorna i vårt landskap. Möjligen har våra grannar i Västmanland ett svar på frågan och idéer om vad man kan göra åt det hela.

Göran Andersson

Inledning

En gång i tiden innehöll våra skogar en större andel döda träd med lämpliga bohål för alla de fågelarter som behöver dylika för sin häckning. I samband med det moderniserade skogsbruket har de döda träden städats bort och bohålen med dessa. Det är säkert allmänt känt att för många hålhäckande arter är numera uppsättning av holkar en ren nödvändighet för fortsatt livskraftiga bestånd.

Pärluggla i holk

I Västmanland gjorde man förstås samma noteringar och drog även slutsatsen att en art som pärlugglan borde gynnas av just holkuppsättning. Sagt och gjort så drogs ett holkprojekt igång i Surahammars och Köpings kommuner. Det finns numera ca 300 holkar i Surahammar och ca 100 i Köping. Resultaten lät inte vänta på sig utan en del av dessa holkar besattes av revirhållande pärlugglehannar. Man har hållit på sedan 1980 och kan därigenom se de naturliga fluktuationerna mellan åren vilket innebär att upp till 35 holkar kan vara besatta toppåren medan det är tomt bottenåren. Det är födotillgången och dom berömda gnagarcyklerna som styr omfattningen av häckningen. Numera är dock den fordom så stabila fyraårscykeln ersatt av betydligt instabilare cykler, om det ens går att urskilja några. Just nu är trenden positiv i Västmanland och redan i år skedde häckning i 18 holkar varför det varnas för ett möjligt toppår 2006 vilket är tidigt enligt teorierna. På vår egen ringmärkarstation Hartsö-Enskär fångas det

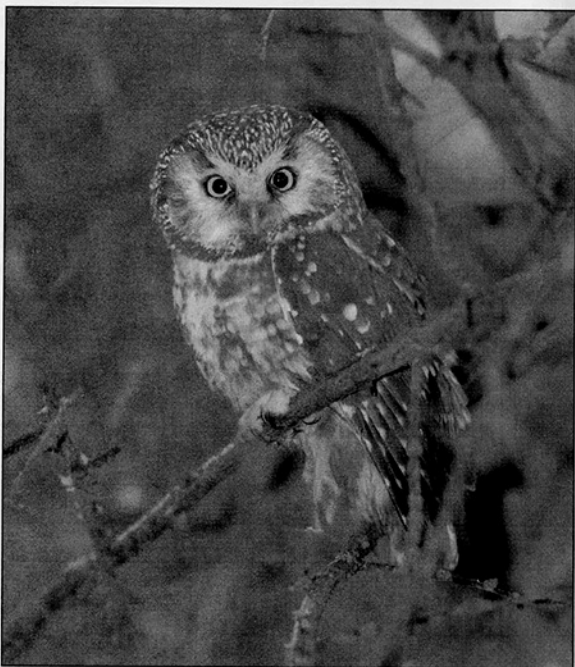

Foto Göran Alstedt

Det är inte ofta man kan få se pärlugglor så har pass bra, men med lite tålamod vid eftersök av ropande hannar under vårvintern kan det lyckas.

pärlugglor nu under hösten vilket indikerar ett inflöde österifrån. Något som ytterligare förstärker förhoppningarna om ropande pärlugglor till våren.

Häcker inte varje år

Sedan fyra år tillbaka sker samordnade eftersök av ropande pärlugglor i Västmanland under en vecka i mars. Redan här får man en god föraning om om

fattningen av säsongens häckningar då hannarna inte ropar om det är för klen tillgång på föda. Pärflugglan är främst beroende av gnagare med vissa inslag av fladdermöss och tättingar i dieten. Om födan under vårvintern inte ger ett överskott som räcker till att föda upp en kull ungar så ropar alltså inte pärlugglehannen. Under åren så har man märkt ungarna i holkarna, och även de vuxna djuren om man lyckats komma åt dom. Det har då visat sig att hannen är mycket trogen sitt revir och uppehåller sig hela året i närheten av sin kära holk, men gör då inte särskilt mycket väsen av sig under mellanåren. Honorna däremot rör på sig över stora sträckor vilket bl.a. bevisas av den norskmarkerade hona som häckade i Västmanland under 2005. Man har gjort försök att uppskatta antalet pärlugglerevir i Surahammars kommun och man tror att på en yta av ca 300 km² innehållande 200 km² skog så har man ca 50 revir. Av dessa kan då upp till 30-35 vara de hannar som häckar i uppsatta holkar. Att sätta upp holkar för pärluggla ser alltså ut att vara mycket framgångsrikt även om man trots allt får räkna med att majoriteten kommer att stå tomma.

Holkarna sätts i barrskog och gärna i yngre sådan då bostadsbristen är som störst där. Pärflugglan har inga problem med att etablera sig i yngre skog bara bostadsfrågan är löst. Tvärtom kan dom klara sig bättre i ung skog med den högre andelen gräs i markvegetation, något som gynnar bytesdjuren gnagarna. På senare tid har man allt mer övergått till att sätta upp holkarna även i berghällsmarker, och detta inte med tanke på pärlugglan utan på rödstjärten som gärna använder holkarna om dom står tomma. Även rödstjärten är ju en trängd art som kan behöva en hjälpande hand. Största hotet för en pärlugglefamilj boende i sin holk är mården som gärna äter hålhäckande fåglar. Detta märks inte minst på skogsduvans tillbakagång som skett i och med mårdens ökning. I Västmanland använder man sig av ett enkelt men effektivt trick när man väl konstaterat att ugglorna skridigt till häckning. Man knyter helt enkelt ett klädesplagg runt stammen under och över holken. Mården vägrar klättra över tyget och

på detta vis undviks plundring av den besatta holken. Det innebär då att utvecklingen i holkarna under försäsongen måste bevakas noga så att de som besätts erhåller detta mårdskydd. I Västmanland kan man även notera att slagugglan kan tränga undan pärlugglor. Ett problem vi tyvärr inte behöver bekymra oss över i Sörmland.

Egna holkprojekt

Allt arbete som bedrivs med pärluggleholkarna sker i samförstånd med markägarna. Något som kanske kan gå åt när det framåt våren börjar dyka upp klädesplagg runt trädstammarna. Det underlättar förstås också oerhört om de skötselansvariga för holkarna får möjlighet att använda normalt avstängda och bommade vägar för att kunna täcka större skogsområden. I många fall har även markägaren varit med och bekostat materialet till holkarna, något som ytterligare innebär delaktighet och skapande av intresse. Pärflugglan ses ju traditionellt inte som någon konkurrent till människan utan istället som ett trevligt och mysigt inslag i naturen.

Foto Göran Alstedt

En syn vi skulle vilje se lite oftare i Sörmland. En pärluggla i sitt bohål. Det är ju dessa naturliga bohål som blir allt ovanligare varför holkuppsättning kan vara en tacksam stödåtgärd.

Det innebär att det kanske är lite tacksammare att jobba med denna art jämfört med exempelvis duvhök. Hur gammal en pärluggla blir är väl inte helt klarlagt, men man kan nog räkna med 5-10 år i

många fall. Betänker man häckningscyklerna ska alltså en köns mogen pärluggla säkerställa tillväxten i stammen på 2-5 häckningar.

Med tanke på att förhållandena i Sörmland inte är så väldigt annorlunda mot Västmanland finns det all anledning att tro att det kunde vara framgångsrikt med holkuppsättning även här. Det har tidigare funnits pärluggleholkar i Sörmland vilket bl.a. gav regelbundna häckningar utanför Malmköping en rad år. Möjligen finns det holkar uppsatta på olika håll även idag som inte jag känner till, men det är då knappast av samma omfattning som i Västmanland. Då även vi har en stark mårdstam bör uppenbarligen en holkuppsättning kompletteras med ovan nämnda mårdskydd. Att tillverka och sätta upp pärluggleholkar kunde ju vara ett mycket lämpligt projekt för den lokala klubben. Varför inte bedriva det som en ungdomsaktivitet, kanske rent av i samarbete med en

eller flera skolor. Jag har svårt att tänka mig en bättre introduktion till skog och natur för ett barn i 10-15 års ålder än att bli fadder för en lyckad pärlugglehäckning med små skogstroll uppradade på en gren i barrskogsdunklet. För den som vill prova lyckan så kan det vara bra att veta att holken bör vara ca halvmetern hög med ca 20 cm innermått i kvadrat och med en decimeter spån i botten. Ingångshålet ska vara 9 cm. Kom ihåg att göra framsidan som en lucka så det finns möjlighet att ringmärka ungarna. Lycka till!

Överst ser vi en alltför ovanlig syn i vårt landskap, nämligen en ung pärluggla.

Nederst ser vi en vuxen fågel med nyfångad mus. Pärlugglan är en skicklig jägare av smågnagare och kan ibland gynnas av den modernare formen av skog med större inslag av gräsmarker där just gnagare trivs. Detta dock under förutsättning att bostadsbristen kan lösas och det är här som vi människor kan hjälpa till.

Båda bilderna tagna av Aron Andersson. Vill du se fler bilder av Aron besöker du www.naturepics.se.

Tjäder i Sörmland

Hur mår egentligen tjädern i Sörmland? Det är säkert många som ställt sig denna fråga och med oro noterat att det blir allt svårare att få uppleva både tjäder och dess livsmiljö gammelskogen, men hur mycket vet vi och är det verkligen en minskning vi upplever? Om tjädern minskar vad beror det i så fall på? Hans Svensson som studerat arten i många år hjälper oss att få svar på dessa frågor.

Hans Svensson & Göran Andersson

Inledning

Inom Regionala rapportkommittén diskuterades under 80- och 90-talet statusen för skogshönsen och det gjordes försök med att ha med tjädern i rapportmallen för att öka på kunskapen om arten. Sedan inkom tyvärr nästan inga rapporter alls så detta försök fick skrinläggas. Det har sedan märkts ett intresse från flera Sörmländska fågelskådare kring just skogshönsen och en oro för att utvecklingen är starkt negativ. Som väl är finns det entusiaster som lägger mycket tid på att utröna just dessa frågor och nedanstående är ett försök att sammanfatta läget utifrån information från Hans Svensson som ansvarar för Sörmlandsdelen av en kartläggning av tjäders status och utveckling i det moderna skogsbruket.

Sörmland med sina stora skogsområden har sedan gammalt haft en god tjäderstam. Denna har som bekant varit knuten till gammal storskog, en naturtyp som minskar. För att försöka reda ut hur tjädern påverkas av förändringarna i skogshabitaten bedrivs sedan två år tillbaks ett riktat projekt för att försöka skaffa mer information kring tjäders reproduktionsförmåga och dess känslighet för ingrepp som skogsavverkning i närmiljön. Projektet genomförs inte bara i Sörmland utan också i angränsande områden kring Stockholm och Östergötland, samt i Norrland och då främst i fjällnära skogar. Undersökningarna i Norrland ingår i en doktorsavhandling och drivs av Umeå universitet. Huvudansvariga för projektet är Sveriges lanbruksuniversitet (SLU).

Pågående undersökningar

Nuvarande projekt påbörjades 2004 och är tänkt att pågå till och med 2006. Vid behov kan en förlängning i någon form bli aktuell. Under de två år som arbetet har pågått kan man inte se någon minskning, men det är förstås ett väldigt kort perspektiv. Analyserar man tillgänglig data kring tjäders nummer över en längre tidsperiod indikerar denna en nedgång på 50-60% sedan 1960-talet. Ca 20% av

Foto Leif Nyström

Tjäderhöna i tjäderskog

den nedgången tycks ha skett på bara de senaste 10 åren. Förklaringarna är säkert flera, men en av de större påverkande faktorerna är förstås hur vi bedriver skogsbruk. Med vetskap om att nästan alla landskapets kända ca 100 spelplatser ligger i skog som är äldre än 60 år, och att de verkligen långsiktigt stabila ligger i 100-årig skog, förstår man att tjädern är känslig för skoglig förnygring. För att ha kvar

tjädern i ett område bör man bespara spelplatsen från alltför omfattande urhugging. Sedan behövs ca 300-400 ha "tjadervänlig" skog i anslutning till denna spelplats. Med detta menas blåbärrisskogar med gott om föda och även gott om skydd. Det innebär att den av större hyggen gynnade "grässkogen", med ett markskikt dominerat av olika gräsarter istället för blåbärris, är mindre lämpad för tjädern. Om man sedan kombinerar detta med en omfattande urrensning av undervegetation som börjar bli alltmer populär tack vare billig mankraft från grannländer i öst har man snart omvandlat den tjädervänliga skogen till en ovänlig dito. Förutom att skaffa oss mer kunskap om tjädern så syftar det omnämnda projektet till att ta fram skötselråd för den som vill bruka sin skog och samtidigt måna om den biologiska mångfalden där tjädern bör ha sin naturliga del.

Av största intresse är att få reda på hur reproduktionsförmågan är och i vilken omfattning tjädern etablerar sig i nya områden och på nya spelplatser. Många spelplatser är kända sedan mycket länge och om bara skogen får stå kvar kan generationer av tjädrar nyttja samma spelplatser och även generationer av naturintresserade människor få njuta av skådespelet. Frågan är nu hur flexibel tjädern är när det sker ingrepp i skogen runt en spelplats och hur tålig den är mot fragmentering av närområdet. Det är naturligtvis ett mycket tålmodskrävande arbete att försöka kartlägga detta och därför blir det många timmars inventerande och även behov av mer sofistikerade metoder som exempelvis radiosändare. Som underlag för arbetet används historiska data i den mån det finns tillgängligt. För Sörmlands del kan man exempelvis jämföra med den inventering Hans Svensson genomförde 1995. I Sörmland står ca 45 spelplatser under bevakning under det pågående projektet.

Föryngring och predatorer

Möjligen är det omdaningen av skogslandskapet som är en förklaring till tjäderns klenta reproduktionsförmåga. I Norrland har detta studerats och

de senaste siffrorna ger att tjäderhönorna framåt hösten har i genomsnitt 1,1 kycklingar var. Det är förstås en alldeles för låg siffra inför den hårt gallrande vintern. Att skaffa sig denna typ av information är dock inte lätt och det är här radiosändaren kommer in i bilden. I Norrland har man lyckats fånga tjäderhönor och märka dom med radiosändare. Denna fungerar sedan i bästa fall 2-3 år och kan förse forskarna med ovärderlig information om rörelsemönster, näringssök, överlevnad och repro-

Tjädertupp i tjäderskog

duktion. I Sörmland däremot har endast en höna försetts med radiosändare hittills så här vet vi ännu föga om reproduktionsförmågan. Man kan däremot redan nu säga att betingelserna här är väldigt olika dom i Norrland så lokala undersökningar måste till stånd. Exempelvis tycks det gå flera hönor på varje tupp i Norrland medan könsfördelningen verkar vara mer jämn i vårt landskap. Till våren är det därför planerat att märka helst 10-15 hönor för att försöka ta reda på om överlevnadsgraden för kycklingarna är lika dålig som den i Norrland.

Förutom att skogens utveckling har påverkan på tjäderstammen så har även predatorernas mängd och sammansättning också stor vikt i samman

hanget. Dessutom hänger sakernas tillstånd ihop. Exempelvis gynnar ökningen av gräs i skogen sorken som i sin tur gynnar räven. Att den senare ökat tack vare både en tillbakagång av rävsrabben och en ökning av bytesdjuren ger också en inverkan på tjädern. Åsikterna går isär om vilket djur i skogen som är den främsta predatorn på tjäder, men räven tycks vara systematisk i sitt eftersök efter ägg och ungar. Även mården har stor inverkan på tjädern, men dess predation verkar vara mer sporadisk i sin karaktär. Nu balanserar räv och mård i viss mån varandra. Mårdens tidigare ökning var ju bl.a. ett resultat av rävens tillbakagång i och med rävsrabben. En mer bekymmersam utveckling ur en tjäders perspektiv är annars ökningen av vildsvinen i Sörmland. Denna art är en svår predator på framförallt ägg och utgör ett stort hot för tjäderstammen i de områden där den blir vanlig. Det finns undersökningar från Centraleuropa som visar på att vildsvin kan ha lika stor inverkan på hönsfågelstammar som samtliga andra predatorer tillsammans. Utvecklingen är m.a.o. oroväckande för exempelvis tjäderbestånden i Kolmårdsskogarna där vildsvinen numera börjar bli mycket vanliga. Mindre känt är kanske det faktum att en ökning av hjortstammen också indirekt har påverkan på tjädrarna. Då hjortarna i vissa områden kan beta ner blåbärsriset ganska hårt påverkar det framförallt kycklingarnas möjligheter att födosöka efter insekter under sommarmånaderna.

Skydd

Vad finns då att göra för att värna om tjäders framtid? Det absolut viktigaste är att få kännedom om de spelplaster som finns, och här kan du som intresserad läsare hjälpa till. Om det finns en spelplats så finns det även en tjäderstam i dess närhet. Det finns mycket små möjligheter till lagligt skydd då det endast är reservatsbildning som hjälper, men erfarenheten visar att om markägaren bara får kännedom om spelplatsen så sparas nästan alltid densamma från avverkning. Ofta sparas även ordentligt med skog i anslutning till spelplatsen. Här finns gott om goda exempel från både mindre markägare såväl som stora statliga skogsbolag. I det senare fallet tas kontakt med förvaltaren och som sagt så är det oftast ett mycket positivt gensvar. Många

som känner till en spelplats hemlighåller ju gärna denna i all välmening för att undvika störningar på platsen. Detta hemlighållande kan dock visa sig vara en rejäl björntjänst för tjädern om inte ens markägaren eller skogsvårdsstyrelsen känner till spelplatsen. Det kan innebära att nästa gång den hemlighetsfulle besöker sin kära tjäderspelplats är densamma jämnad med marken. Tanken är att inventeringen som sker i Stockholmsregionen, Sörmland och Östergötland ska ge några få utvalda på Skogsvårdsstyrelsen en möjlighet att kontrollera kända uppgifter om tjäderspelplatser mot inkomna hyggesanmälningar just för att undvika dylika fadäser. Förfarandet blir då detsamma som för exempelvis berguv och havsörn. Om du känner till en spelplats bör du alltså skyndsamt se till att den kommer antingen Rrk till del genom direktrapportering eller via Svalan, alternativt direkt till Hans Svensson (se kontaktuppgifter nedan). Det kan ju hända att just denna spelplats är okänd för tjäderprojektet och därför synnerligen värdefull information. Som vanligt är det genom gemensamma insatser som vi gör världen till en lite bättre plats för oss alla, tjädrar såväl som människor.

Om du vill rapportera spelplatser för tjäder eller av annan anledning komma i kontakt med tjäderprojektet kan du antingen vända dig till redaktionen eller Regionala rapportkommittén (Rrk), men allra helst direkt till den ansvarige:

Hans Svensson
Sigtunavägen 22
64630 Gnesta
0158-12017
hans.svensson@1tele2.se

Tack

Ett särskilt tack riktas till de som deltagit i inventeringsarbetet och som offrat svett och fritid för att skaffa oss en bättre kunskap om den Sörmländska tjädern. Dessa är i bokstavsordning Anders Andersson, Leif Carlsson, Jan-Eric Hägerroth, Thomas Janzon, Jan Karlsson och Bo Söderberg.

Skydds jakt på duvhök

Som dom flesta av Fåglar i Sörmlands läsare säkert känner till har det sedan ett antal år tillbaks beviljats skydds jakt på duvhök i vårt landskap. Denna skydds jakt går till som så att man fångar duvhökarna levande i fälla med hjälp av levande lockbete för att därefter transportera djuren en lämplig sträcka innan frisläppande. Tillstånd för en dylik hantering erhålls efter ansökan hos Länsstyrelsen. Denna något suspekta hantering har nu alltmör ifrågasatts från flera håll och då bland annat från fågelklubbar.

Göran Andersson

För att värna om vår flora och fauna, och då främst hotade djur och växter, finns som bekant ett antal regelverk som vi som medborgare i ett demokratiskt samhälle har att rätta oss efter. Förutom grundlagen finns ett antal kompletterande och förtydli-

från en regel som säger att fredade djur inte får jagas måste ju dessa avsteg i sig regleras och det är just detta som sker vid skydds jakt. Denna skydds jakt brukar kunna motiveras av att andra skydds värda organismer riskerar att ta skada, att det finns

risk för personskada (kring exempelvis flygplaster) eller att en näringsidkare riskerar oproportionerligt stora ekonomiska förluster. Det är just det sistnämnda som kommer ifråga vid skydds jakt av exempelvis storskarv eller duvhök. De tillstånd för duvhök som ges är 1-3-åriga med en fångstperiod under 1/8-31/3. Det är Länsstyrelsen som beviljar tillstånd till skydds jakt i samtliga fall utom för de stora rovdjuren. För just duvhöken handlar skydds jakten alltså om fångst i fälla för att därefter transporteras bort, och kring hela denna hantering finns ett regelverk för fångstburens storlek och utformning, utformning på transportbur, hantering av lockfåglar o.s.v. För just transporterandet refereras f.ö. till Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om transport av levande djur.

Anledningen till att någon ö.h.t. vill fånga in och transportera bort duvhökar är alltså att man gör bedömningen att dessa duvhökar skadar eller riskerar att skada den egna jakten på utplanterat vilt som gräsand, fasan och raphöna. Det handlar dels om en skattning av

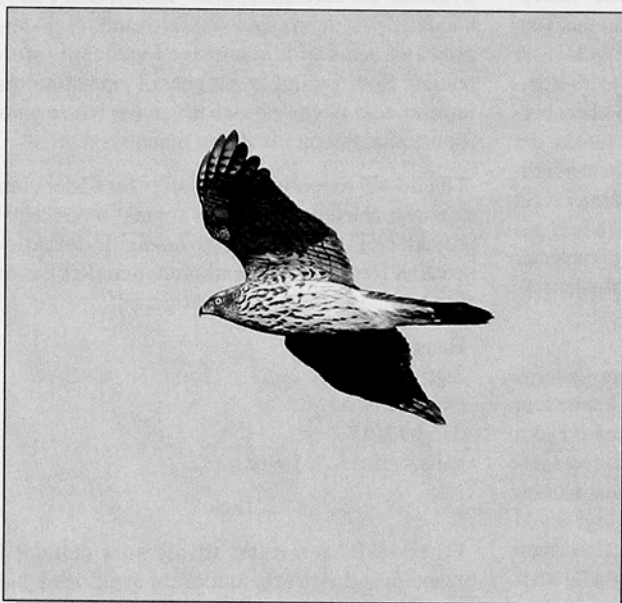

Foto Leif Nyström

Duvhöken så som vi vill se den. Friflygande och ostörd!

gande regelverk som exempelvis Fågeldirektivet eller Naturvårdsverkets Föreskrifter och allmänna råd. Den senare refereras det f.ö. till i beviljade tillstånd för fångst av duvhök. I de fall man vill göra avsteg

bestånden av utsatta fåglar, men även om att regelbunden närvaro av rovfåglar gör att de tilltänkta måltavlorna inte alltid ger sig ut på de höga uppflog som är lämpliga vid jakt. Istället flyger fåglarna lågt eller trycker hårdare och blir därmed mer svårjagade. Eftersom det numera rör sig om stora pengar i denna nöjesjakt, som alltså blivit en del av vår turistnäring och som dessutom numera kan utgöra en betydande del av en markägares inkomster, innebär det också ett ekonomiskt risktagande när man sätter ut det jaktbara viltet. Det är denna ekonomiska risk markägaren vill minimera genom att bedriva skyddsjakt på duvhök.

Eftersom det rör sig om pengar och arbetstillfällen blir gärna en sådan här fråga politiskt känslig och från ornitologiskt håll har det framförts synpunkter om att tillstånd kanske lite väl ofta ges slentrianmässigt utan att ställa alltför höga krav på den sökande. Man ska även komma ihåg att det inte finns några resurser avsatta för att följa upp hur väl tillstånden sedan efterlevs. Hur fångsten ska gå till, med vilka redskap och under vilka tider är väl reglerat, men det förekommer alltså i princip ingen kontroll alls. I flera tillstånd refereras till Föreningen Sörmlands Ornitologer (FSO) med en rekommendation till kontakt för diskussion kring lämplig plats för frisläppande o.d., men det finns inga som helst krav om någon sådan kontakt och det fungerar heller inte särskilt bra. Det finns även exempel på samarbete mellan skydds jagande markägare och lokal ringmärkare som fungerat m.e.m. bra, men även detta sker då helt på markägarens villkor. FSO har försökt ha någon form av övergripande koll på hur många markägare som har tillstånd och hur många duvhökar som fångas, men återigen varierar tillgången på information beroende på hur väl samarbetet med markägaren fungerar.

Man ska komma ihåg att utplanteringen av jaktbart vilt är mycket omfattande. Det krävs godkännande för själva uppfödningen ur djurskyddssynpunkt och hittills i år har det i Sörmland beviljats tillstånd för uppfödning av 42000 fåglar fördelat på gräsänder (ca 65%), fasaner (ca 20%) och raphöns (ca

15%). Tillstånd för ytterligare ca 30000 fåglar är under behandling. Liknande antal i uppfödda fåglar finns även från Skåne. Notera dock att det sedan inte behövs något tillstånd att för sätta ut dessa tre arter på sina marker, och då det inte ställs några krav vid tillståndsansökan för skyddsjakt om någon uppskattning av den egna möjliga ekonomiska förlusten som kan förorsakas av duvhökar kan man kanske tycka att dessa tillstånd beviljas på lite väl lösa grunder.

Då det en längre tid höjts röster för att denna hantering ses som alltmer tveksam, samt att både

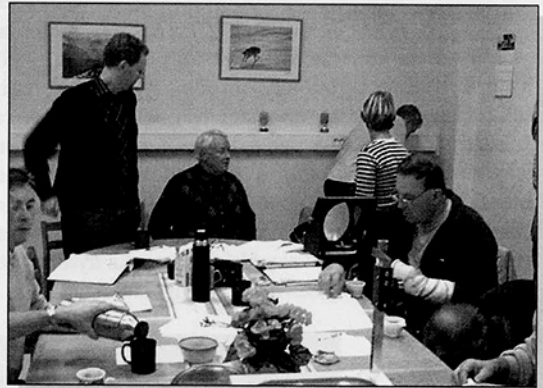

Foto Stig Löwenhamm

Några av deltagarna på det välbesökta mötet i Flen om duvhöksfångst.

FSO och flera andra ornitologiska föreningar i Sverige tycker att det hela är otidsenligt, togs ett initiativ under hösten till ett möte mellan de Sörmländska fågelföreningarna och Länsstyrelsen. Syftet med mötet var att Länsstyrelsen skulle få en chans att redogöra för hur tillståndssökande och -hantering är tänkta att gå till samt att lokalföreningarnas representanter skulle få en möjlighet att framföra sin syn på denna skyddsjakt. Mötet hölls i Flen 31/10 och var välbesökt med såväl representanter för de olika föreningarna runt om i länet som kunniga inventerare/ringmärkare som varit m.e.m. inblandade i arbetet kring duvhöken. Det var en imponerande mängd erfarenhet och kunskande som var samlad på en plats och diskussionerna gick höga, men hölls sakliga.

En oro som dryftades på mötet var duvhökens eventuella sviktande status som svensk häckfågel. De riktade inventeringar som finns att tillgå börjar ha lite väl många år på nacken för att dra några slutsatser kring dagens situation. Farhågorna baserar sig snarare på dels en erfarenhetsbaserad uppfattning från de som deltar i andra pågående inventeringar av skogslevande djur samt på sträcksisffror från standardiserade räkningar som vid Falsterbo. Det finns en risk för att vi har en upp till 20%-ig minskning av duvhöken och även om det inte finns några belägg för att just skyddsjakten har negativ påverkan på beståndet kan man tycka att det kan vara onödigt att lägga sten till bördan om det inte är absolut nödvändigt.

De konkreta åtgärder som föreslogs av de församlade ornitologerna, och som alltså framfördes till Länsstyrelsens representant, var att de krav som redan idag åläggs den som ansöker om tillstånd tydligare ska framföras och efterlevas. Dessutom föreslogs att FSO bör agera som remissinstans för faktaunderlaget i ansökningarna. Det skulle bl.a. innebära att skyddsjakt bara ska nyttjas som en sista utväg och under strängt kontrolle-

rade former, samt om det går att påvisa att de ekonomiska och biologiska skadorna vid utebliven skyddsjakt är orimliga. Det skulle dessutom innebära tydligare kravställning kring hantering av fångade fåglar vad gäller voljärer och transportburar där det idag finns farhågor om att regelverket inte alls efterlevs. Det föreslogs dessutom att ornitologerna själva ska genomföra inventeringar av de häckande duvhökarna i landskapet Sörmland för att avgöra om det skett någon beståndsförändring jämfört med tidigare inventeringar.

Till saken hör också att de Sörmländska fågelskådarna inte står ensamma i detta ärende. Även i t.ex. Stockholms och Skånes län beviljas skyddsjakt på duvhök och även här agerar de lokala fågelföreningarna för att minimera denna hantering. Sveriges Ornitologiska Förening har dessutom under våren begärt prövning om denna skyddsjakt är förenlig med överenskomna konventioner inom EU och ställt en sådan förfrågan till EU-kommissionen, men här har det ännu inte kommit något yttrande. Vi får m.a.o. säkerligen återkomma i denna fråga framöver.

Foto Jan-Eric Hågerroth

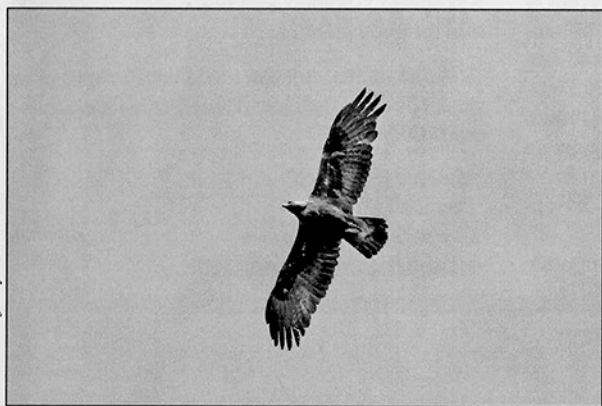
Et exempel på en fälla för duvhök. Underst ser man duvorna som får agera lockbete.

Kungsörnsprojektet

Som ni kunnat läsa i tidigare nummer av *Fåglar i Sörmland* så jobbas det intensivt i vårt lokala kungsörnsprojekt för att försöka utröna om vi möjligen har stationära par och kanske t.o.m. häckande fåglar i landskapet. Några eldsjälur lägger ner många timmar i fält för varje intressant enstaka fynd. Lyckligtvis har Jan-Eric Hägerroth, som är sammanhållande för detta projekt, ett mycket brett kontaktnät och får genom detta många intressanta tips. Ett av dessa tips visade sig vara alldeles särskilt värdefullt.

Jan-Eric Hägerroth & Göran Andersson

Den syn som kungsörnsinventerarna väntar på timme efter timme. En gammal kungsörn!

Inventerandet går till allra största delen till som så att någon eller några observatörer står strategiskt utplacerade på platser med god översikt av omgivningarna och sedan är det bara att vänta. Det man vill se är om det regelbundet rör sig fåglar i området som verkar stationära. Kungsörnen, precis som många andra stora fåglar, har ju en fjäderdräkt som tar flera år på sig att utvecklas till den fullt adulta skruden. Hur denna utvecklas varierar sedan stort mellan olika individer varför det ofta är möjligt att både åldersbestämna fåglar och hålla isär individerna. Genom bedömning av storlek och beteende mellan två fåglar kan man sedan inte sällan avgöra kön. Bingo i inventerandet under vårvintern blir det om man får se spelflygande par, något som har skett vid flera tillfällen. Genom denna kartläggning av köns mogna fåglar som uppträder på ett sådant vis att man kan misstänka revir och/eller par har

projektet med säkerhet kunnat peka ut 3 säkra samt ytterligare 3 troliga besatta revir av kungsörn. Ytterligare några områden kan vara intressanta att döma av rapporter och tips från andra skådare, jägare eller allmänhet. Det område som pekades ut förra säsongen som att det troligen höll häckande kungsörn har varit besatt även i år. Tyvärr har inget bo kunna hittas eller ungfåglar ses.

Kungsörnsprojektet drivs i nära samarbete med FSO och Rrk varför samtliga observationer som kommer in till Sömlandssvararen och till Svalan också kommer projektet till del och vise versa. Det innebär att just dina observationer kan utgöra mycket viktiga pusselbitar i

fyndbilden, detta förstås förutsatt att du delat med dig av fynden till projektet, svararen eller Svalan. Tack vare en del uppmärksamhet i radio och press har många noterat att det pågår ett arbete med att undersöka kungsörnens status i Södermanland. Detta ger i sin tur mer tips från allmänheten, vilket hjälper till att föra projektet framåt. Tack vare just ett sådant tips från en observant privatperson som noterat att det fanns gamla örnar i ett område samt ett högintressant bo, kunde den första häckningen av kungsörn i Sörmland på 157 år äntligen konstateras. Vid undersökningar runt boet som var placerat i en tall hittades bytesrester av bl.a. gräsand, tjäder och spillkråka. Tyvärr visade det sig vid kontroll i mitten av juni att det inte fanns någon aktivitet kvar vid boet, vilket innebär att häckningen misslyckades i år. Däremot kan vi baserat på en bekrä-

tad observation i det här området av gammal kungsörn med årsunge i augusti 2004 konstatera att häckningen föregående år lyckades. Ytterligare ett bo har lokaliserats, men även det var tomt i år. Troligtvis har det förekommit för mycket störningar av skogsbruket i närheten av de två bona i och med de omfattande röjningarna efter stormen "Gudruns" framfart.

Noterbart är även det faktum att inte mindre än 15 kungsörnar observerades vid örnräkningen den 5 mars. Vid samma tillfälle räknades f.ö. 110 havsörnar in. Man ska komma ihåg att för våra örnar är alla observationer under perioden senvinter till sensommar högintressanta. Eftersom dessa fynd kan indikera stationära par har projektet och Rrk kommit överens om att hantera dom med diskretion, dvs de kommer inte att presenteras för gemene man i Svalan. För att göra denna s.k. filtrering okomplicerad har vi valt att dölja samtliga fynd av kungsörn under perioden 1.2-15.9. Det innebär att om du som intresserad och ansvarstagande rapportör

noggrant skriver in dina fynd i Svalan så kommer dessa inte att presenteras öppet. Vi hoppas på förståelse för detta och att ni alla som läser detta ändå ska bidra med de fynd ni gör då dessa som sagt kan utgöra ovärderlig hjälp i arbetet med att kartlägga en av våra allra sällsyntaste häckfåglar. Kungsörnsprojektet räknar med att fortsätta ett par år till så alla bidrag är som sagt välkomna.

Projektet vill passa på att varmt tacka Länsstyrelsen i Södermanlands län som har stöttat projektet sedan starten 2004. Dessutom tackas även Nyköpings kommun som bidrar med ekonomiskt stöd till bobyggnation.

Vill du komma i kontakt med kungsörnsprojektet vänder du dig lämpligen till sammanhållande tillika projektledare:

Jan-Eric Hägerroth
Daviksvägen 17
611 91 Nyköping
nilsson.hagerroth@compaqnet.se

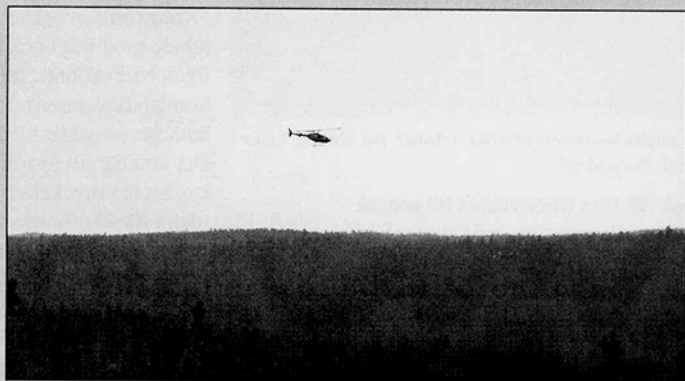

Foto Göran Andersson

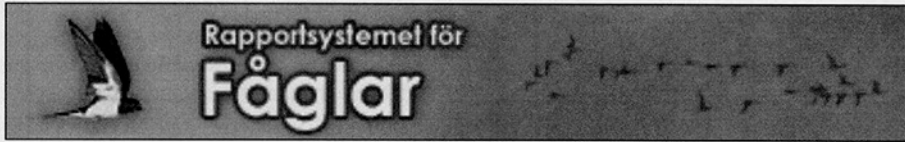
På uppdrag av Länsstyrelsen och Banverket genomfördes för Ostlänkens skull en endagars helikopterinventering av landskapets södra delar. Detta för att försöka effektivisera eftersöken av bon inom redan identifierade områden, samt försöka bedöma områdenas beskaffenhet och kvalitet. Helikopterinventeringen genomfördes den 24.4 och utfördes på så vis att Jan-Eric Hägerroth satt i helikoptern tillsammans med den pilot som tidigare genomfört mängder med liknande uppdrag för inventering av havsörn, samtidigt som ett antal andra projektdeltagare var strategiskt utplacerade på marken. Sedan täcktes en större del av södra delarna av landskapet under den dag som eftersöket pågick. Tyvärr kunde inga kungsörnsbon påträffas på detta vis, men flera tidigare orapporterade fiskgusebon noterades samt bekräftade besatta havsörnsrevir. Dessutom hittades ett obesatt stort risbo där arttillhörigheten fortfarande är oklar. Förutom dessa påtagliga framgångar fick projektet på detta vis även en mycket god inblick i den aktuella statusen för terrängen i det område som både förra året och i år hyst ett stationärt par av kungsörn och där misstankar om häckning föreligger. Det är ett svårforcerat och därmed svårinventerat område vilket förvisso torde borge för att örnarna kan få vara tämligen ifred.

Svalan II

Under sommaren släpptes till sist den uppdaterade versionen av Svalan. Det Internetbaserade rapportssystemet för fågelobservationer kom år 2000 och hade sedan en tid tillbaka varit i behov av uppgradering. Själva inrapporteringsförfarandet har inte förändrats i någon större utsträckning, däremot har sökmöjligheterna i databasen utvecklats och visningsformaten blivit fler. I denna artikel presenteras några av de nya och förbättrade funktionerna i systemet.

Per Flodin

Startsidan - <http://www.artportalen.se/birds/>

På startsidan finns en informationstext från administratörerna som är värd en genomläsning för alla användare av rapportsystemet. Där presenteras vad som gäller för observationer i Svalan. Sammanfattningsvis kan man säga att som grundläggande princip gäller att rapportören själv bestämmer vad som ska rapporteras. Detta leder till att databasen inte blir enhetlig sett över hela landet och det går inte att räkna med att alla intressanta observationer finns med. När en rapport väl har kommit in i systemet är det Sveriges Ornitologiska Förening (SOF) som svarar för administration och kvalitetssäkring av inkomna rapporter genom landets regionala rapportkommittéer (Rrk) och raritetskommittén (RK). För att detta arbete ska bli bra och rapporterna ska kunna återanvändas av andra användare är det därför av stor vikt att varje rapport är så detaljerad som möjligt (m.a.p. ålder, kön, aktivitet m.m.) och kopplas till en tydligt definierad lokal. Sedan 2004 baseras SOF:s årsrapport "Fågelåret" enbart på uppgifter som finns i rapportsystemet och har behandlats av landets Rrk och Nationell rapportkommittén (Nrk). För det automatiska sekretessskyddet av hotade och känsliga arter svarar ArtDatabanken.

Raritetsblanketten

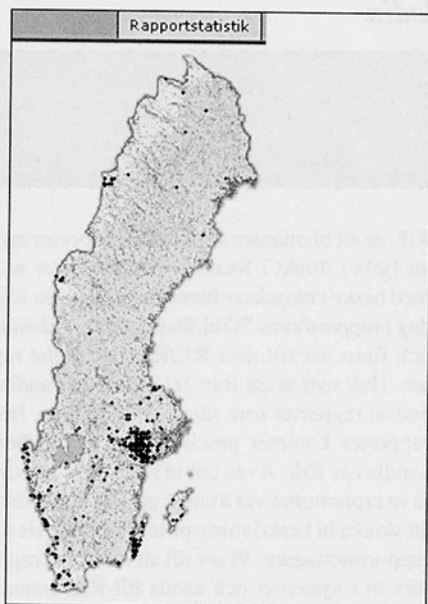
En viktig nyhet för de som rapporterar ovanligare arter som kräver skriftlig beskrivning till RK eller

Rrk, är att blanketten för sådana rapporter nu finns att fylla i direkt i Svalan. Alla rapporter av arter med beskrivningskrav hamnar automatiskt följande dag i rapportörens "skuldlista" som en påminnelse och finns där till dess RK/Rrk behandlat rapporten. Helt nytt är att från 1/12 2005 behandlar RK endast rapporter som sänts in via Svalan. Insända rapporter kommer precis som tidigare först behandlas av Rrk. Även om vi i Rrk-Srm föredrar att få in rapporterna via Svalan går det tills vidare bra att skicka in beskrivning på traditionellt vis till vår rapportmottagare. Vi ser till att inkomna rapporter förs in i systemet och sänds till RK. Innan man kommer fram till själva rapportblanketten får man en fråga ifall man har för avsikt att fylla i en utförlig beskrivning. Detta är värt en tanke, då en snabbt ifylld och innehållsmässigt tunn rapport för att bli av med arten i skuldlistan bedöms utifrån sitt innehåll och riskerar därmed att bli underkänd helt i onödan.

Bilder

En bra och kul nyhet är möjligheten för rapportörerna att koppla digitala bilder på sina observationer. Detta görs genom att man efter inrapportering söker fram den egna rapporten som man vill koppla en bild till och visar den i läget "Administrera fynd". Då visas observationerna radvis med en symbol längst till höger som man kan klicka på för att komma till ett fönster där man kan ladda upp bil

den från den egna datorn till Svalan. Alla som bifogat en fil eller en bild med ett e-brev känner igen tillvägagångssättet. Bilderna ska vara max 500 pixlar breda och 100 Kb stora för att hanteringen ska fungera smidigt. Det går även att skriva in en kommentar kopplad till bilden. Bilder i systemet går även naturligtvis med fördel att bifoga med ovan nämnda raritetsblankett.

Ett exempel på hur det kan se ut om man gör en sökning i Svalan.

Dagbok

Funktionen att skriva in dagboksanteckningar kopplade till ett datum och en lokal fanns även tidigare. Nytt är att man inte längre måste koppla anteckningarna, som kan vara på upp till 4000 tecken, till en särskild lokal och att det går att ange hur vädret varit med hjälp av några fördefinierade menyer. Det här är en funktion som med fördel kan användas vid återkommande besök på favorit-lokalen eller om man ägnar sig åt sträckbevakning från en och samma lokal. Ett bra exempel på utnyttjandet av denna möjlighet finns för närvarande på FSO:s hemsida. Där finns en länk till

dagboksbladen och observationerna från sträckbevakningen från vattentornet i Oxelösund som Kalle Brinell presterat under denna höst. http://www.artportalen.se/birds/uttag_dagbok.asp?lokalid=55652

Lokalsökning

Lokalhanteringen har också utvecklats i flera delar. Framför allt är det sökfunktionen efter allmänna lokaler att rapportera eller se observationerna ifrån som förbättrats. Tidigare gick det inte alltid vid textsökning att skilja lokaler med vanligt förekommande namn i samma kommun från varandra. Nu visas även församlingsnamnet och koden för atlasrutan där lokalen ligger i resultatet. Och skulle det inte räcka går det att klicka på en symbol till vänster om lokalnamnet så öppnas ett fönster med en kartbild där lokalen finns inprickad. Nytt är också att det under "Visa fynd" går att göra sökningar efter observationer från lokaler som ligger inom landets SPA-områden, samt diverse regioner (fjäll, kust, inland, Svealand, Götaland m.fl.) och atlasrutor.

Personliga inställningar

Är man inloggad finns det flera möjligheter till personlig anpassning av rapportformuläret och den information om en själv som man vill att andra rapportörer ska kunna se. Under "Rapp.inställningar" kan man skapa en personlig grundinställning av rapportformuläret. Till exempel kan man välja ifall start- och sluttid ska visas, hur många rader som ska visas i rapportformuläret och om man vill att artnamnet ska fyllas i automatiskt. Här ställer man också in vilka lokaler som ska visas i formuläret ifall man inte väljer det innan man börjar rapportera. Till de alternativ som fanns tidigare med alla lokaler i en viss kommun, eller alla lokaler man har i sin egen lista, har nu kommit alternativet att söka fram enskilda lokaler för varje observation.

Visning av resultat

Under menyalternativet "Visa fynd" finns nu 17 olika sätt att visa resultatet av de sökningar man gör i databasen. De visningsformat som finns att

välja på avgörs av vilka sökkriterier man ställt upp och de redovisas i en tabell längst ner på "Presentera fynd-sidan". En sak som blivit betydligt enklare än tidigare är tillvägagångssättet för att få fram länkar (URL:en/http-adressen) till sökningar i systemet. Direkt efter rubriktexten till varje visningsalternativ finns en liten symbol för "nytt fönster". Om man väljer detta för att se sökresultatet öppnas ett nytt web-fönster med detta och URL:en till sidan visas i web-läsarens adressfält. Denna går utmärkt att spara som favorit i webbläsaren, eller att kopiera och använda som länk på en hemsida. Det går också att spara favoritsökningar direkt i systemet när man är inloggad som kan återanvändas oberoende av vil-

resultatet i löpande text som enkelt kan kopieras och klistras in i ett ordbehandlingsprogram. Beroende på vilken sökning man gjort finns det fyra olika kartor att visa var fynden gjorts.

Statistik

För den som är intresserad av listor och statistik rekommenderas "Statistik" menyn. Under "Listor" finns ett urval av länkar till den statistik som rapporterna i systemet kan ge. Dels sådan som baseras på alla samlande rapporter från olika geografiska områden eller tidsperioder. Om man är inloggad visas även ett urval av listor som byggs på den personliga rapporteringen. Det kan vara rätt så intressant att se vad man rapporterat var och när. Fast om man vet med sig att man reagerar negativt på luckor i dylika listor kan det vara på sin plats med en varning för att studera dem allt för noga. Även om det i och för sig kan ge positiva effekter om det innebär att man lämnar datorn, ger sig ut i naturen och besöker en plats vid en tid på året då man aldrig varit där förut, eller aktivt letar reda på en minde hackspett i november.

Det finns naturligtvis mer att upptäcka i Svalan. De centrala administratörerna på Artdatabanken har en stor arbetsbelastning, så om det finns frågor om

användning eller ifall problem dyker upp är ni välkomna att höra av er till undertecknad. I nästa nummer av Fåglar i Sörmland kommer en presentation av hur Rrk-Srm arbetar med Svalan.

Per Flodin, Svalansansvarig i Rrk-Srm

perflodin@bredband.net

0157-10807, 070-6550916

PRESENTERA FYND ☑ Oppna länken i ett nytt fönster

 Observationslista ☑ Visa Fynden i en lista med observationsordning.	 Zoomningarbar prickkarta ☑ Visa Fynden i en karta med möjlighet att zooma i kartan.
 Histogram - veckor/dagar ☑ Ange art, period och/eller region för att visa ett histogram över den tidsmässiga fördelningen av Fynden. Histogrammet visar antingen 48 dagar eller hela året fördelat på veckor.	 Landskapskarta ☑ Visa förekomsten av en art i ett landskap med enkla kartkoner.
 Histogram - år ☑ Ange art, period och/eller region för att visa ett histogram över den tidsmässiga fördelningen av Fynden. Histogrammet visar alltid minst 15 år.	 Årspresentation per art ☑ Visa en presentation för en art med kommentar skrivnen av Nationella rapportkommittén. OBS* Gäller endast arter som publiceras i Fåglåret.
 Hämta obsar till excel ☑ Härna data från rapportsystemet i tabellseparerade fält för att kopiera in i excel.	 Obsdagar per år ☑ Välj en art för att visa vilka dagar på året som arten påträffats.
 Artspektrum ☑ Välj en art för att se ett spektrum när den påträffats under året.	 Bildgalleri ☑ Visa bilder efter urval.
 Uttag av observationer i XML ☑ Observationerna listas i ett XML-format.	 Mina observationer ☑ Hämta alla egna rapporterade observationer och medobservationer i en tabell. Tabellen kan enkelt kopieras och klistras in i excel.

Sidan där man väljer visningsformat för den sökning man gjort.

ken dator man sitter vid.

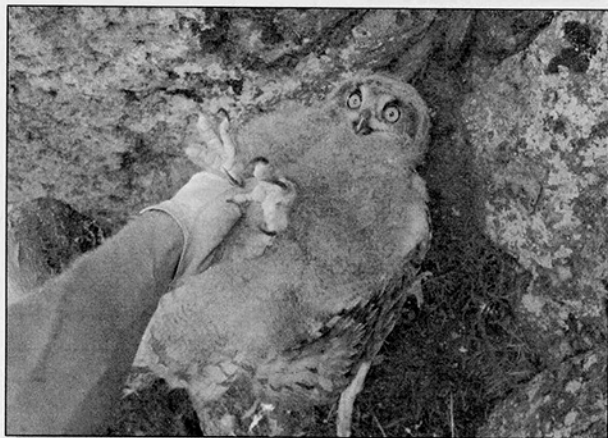
För den som för egen del vill bearbeta och analysera rapporter från databasen för egna rapporter och sammanställningar finns det flera nya användbara funktioner. Till exempel går det att visa sökresultatet i ett tabellformat som enkelt kan kopieras och klistras in i Excel för vidare behandling där med kalkylprogrammets alla funktioner. Andra nya visningsformat är grafiska och ger histogram (stapeldiagram) över fynd per vecka eller år. Väljer man "Löpande obsar för publicering" får man sök-

Berguven i Sörmland

Ett relativt bra år för berguven kan nu läggas till handlingarna. I de delar av Sörmland som Göran Altstedt inventerar varje år (omfattar Nyköping, Oxelösunds, Trosa, Gnesta och Flens kommuner samt Norrköpings kommun norr om Bråviken) konstaterades 8 lyckade häckningar med 14 ringmärkta ungar som resultat. Utöver dessa har det även hörts och/eller setts uv på ytterligare 4-5 lokaler.

Text & foto Göran Altstedt

Mitt brinnande intresse för berguv har följt med sedan barnsben. Som sjuåring fick jag möjlighet att tillsammans med min far följa med Viking Olsson vid ringmärkning av uvar i Närke, vilket satte djupa spår i en fågelintresserad grabb. Denna mäktiga och fascinerande fågel har sedan dess varit en av mina favoritfåglar. Mer än 25 år senare har jag nu tagit över ringmärkningen av berguv efter Viking i stora delar av Sörmland.

Förutom de respektingivande klorna finns all anledning att vara försiktig vid ringmärkning av uvar. Säkerhetslina tillhör standardutrustningen och är på sin plats vid de smala klippavsatser på hög höjd som uven ibland väljer. Ungen på bilden var den sista ringmärkta för året, så sent som i juli.

Under 2004 påbörjade jag en omfattande kartläggning av tidigare kända samt tänkbara lokaler för Berguv. Innan 2004 besöktes endast ett fåtal kända häckningslokaler med ganska få ringmärkta ungar som resultat. Efter ovärderliga tips och lokal-

beskrivningar av Viking samt ett aktivt inventerande av ugglor sedan flera år, besöktes drygt 30 lokaler 2004. Denna kartläggning utökades ytterligare under 2005. Jag har nu besökt mer än 40 lokaler där det funnits uv eller är tänkbara lokaler för uv.

Under flera år har en trend märkts av tydligt. Det går sämre och sämre för uvarna som häckar i skärgården, medan inlandshäckningarna ökar för varje år. Detta kan jämföras med Stockholmsstrakten, där det under de senaste åren svängt från att alltid gått sämre för skärgårdsuvarna till att gå lika bra som fastlandsuvarna. Tilläggas kan att precis som i Sörmland, gick det 2005 bra även för uvarna i Stockholmsområdet.

Sedan ett par år tillbaka har jag även ett samarbete med Kolmårdens djurpark. Dom får med jämna mellanrum in skadade rovfåglar och ugglor som rehabiliteras och därefter släpps. I samband med detta ringmärker jag dessa fåglar. Det har bland annat resulterat i märkning av två berguvar, den senaste nu i höstas. Den första uven nämns under korta notiser i FiS 1/2005, där den även finns på bild. Den ringmärktes av mig på hösten 2003 efter rehabilitering vid djurparken. I våras när jag besöker Spjutsö i Blekinge skärgård hittar jag

kadavret efter just denna uv, ett år och 186 dagar efter att jag ringmärkt den. Den hade under denna tid förflyttat sig 301 kilometer från märkplatsen i sydsydvästlig riktning.

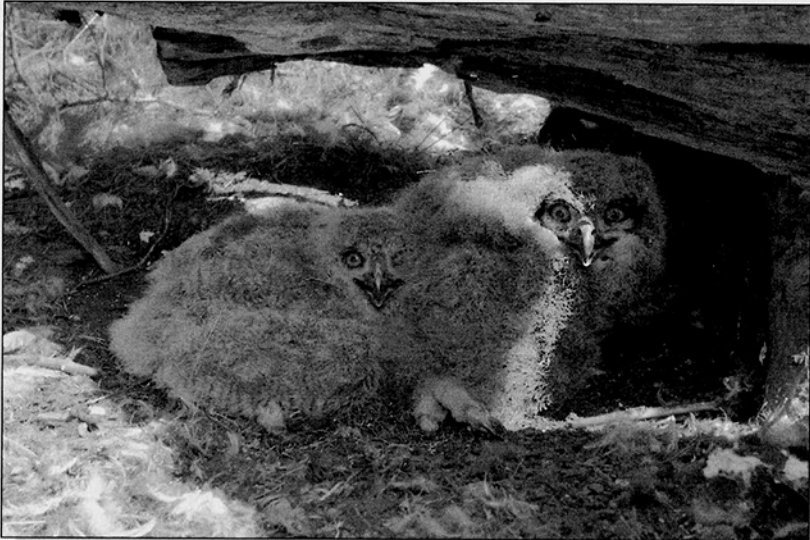

Slutligen en uppmaning till samtliga läsare av FiS: Undertecknad är oerhört tacksam för alla tips om berguvar. Ropande fåglar, observationer av vuxna fåglar under häckningstid eller eventuella konstaterade häckningar – allt är av intresse! Givetvis behandlas alla tips konfidentiellt. Det viktigaste är inte att ringmärka så mycket som möjligt, utan att få en bild av uvens utbredning och häckningsframgång. Störningskänsliga lokaler där det kan behövas skydd för häckande uvar är extra viktiga att rapportera.

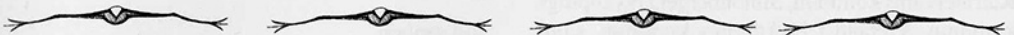

Om jag lägger mig så här syns jag väl inte? En uvinge gör sitt bästa för att gömma sig så gott det går.

Göran Altstedt
0155-225346 / 0705-226081
guralt@passagen.se

En lite mer udda boplats för uv – under en rotvälta. Denna lokal var en av flera som återbesatts 2005 efter många år, till på köpet i skärgården.

FSO 2005

Föreningen Sörmlands Ornitologers styrelse har sedvanligt träffats kontinuerligt under året i Studiefrämjandets lokaler i Flen under ordförande Marianne Mattiassons ledning. Nedan följer ett urval av det som hänt under innevarande år.

Leif Ekblom

Året inleddes med ett årsmöte i Eskilstuna. Tyvärr var bara 11 medlemmar närvarande. I samband med årsmötet kom Thomas Pettersson från Västerås och hade en mycket intressant redovisning av en inventering som han gjort i Mälaren. Thomas har inventerat skarv och sjöfågel och kort kan följande sägas:

- 25 kolonier med 1874 par skarvar
- trädhäckande med allt från 1 par till 254 par/ö eller holme,
- inga nya kolonier etablerades under 2004
- samhäckning med gråhäger skedde på 15 öar
- ökning har skett från några par 1994, >500 par år 2000 och >1000 par år 2003
- fågeldöden först noterad 2002 och sedan dess har gråtrutstammen halverats
- att inventeringen fortsätter under 2005

Vår tidning, Fåglar i Sörmland (FiS), har utkommit med tre nummer (inklusive detta som Du nu har i Din hand). Göran Andersson sköter redigeringen med den äran. Niklas Holmström har vidareutvecklat vår hemsida under året och dessutom samordnat med klubbarna i Sörmland så att deras webbplatser är upplagda på FSO:s webbkonto. Har Du inte varit inne på vår hemsida, bör Du göra det. Mycket aktuell information finns där. Adressen finner Du på tidningens insida av omslaget.

Styrelsen har under året behandlat ett flertal remisser från länsstyrelsen som avsett inrättande av naturreservat. FSO har sett mycket positivt på detta, då det i alla avseenden möjliggör ett fortsatt skydd för fåglarna. Vi har bara i ett par fall haft anledning att göra förtydliganden och tillägg i underlaget. Exempel på nya reservat är Himlingeskogen i Katrineholms kommun, Simonberget i Nyköpings kommun, Vretaån i Nyköpings kommun, samt Nytorpsravinen i Gnesta kommun.

Flens kommun avser att ta fram naturvårdsprogram och naturguide för kommunen. Per Flodin och Jukka Väyrynen deltar som FSO representanter i detta arbete och bevakar de ornitologiska intressena.

Under året har förhållandena för tillståndsgivning för duvhöksfångst i samband med uppfödning av fasaner och änder aktualiserats. FSO har konstaterat att dessa tillstånd ej sköts tillfredsställande. Dessutom finns det misstankar om att det i länet sker en omfattande tjuvjakt på duvhök och andra rovfåglar. Ett inledande möte med länsstyrelsen kommer att ske i månadsskiftet oktober/november. Då kommer regelverket att klagöras och hur en fortsättning med dialog med tillståndshavare och jägare skall ske.

FSO har i en skrivelse påpekat det olämpliga i att ge tillstånd för skydds jakt efter skarv utan att göra undantag för jakt under häckningstid. Detta strider mot EU:s fågeldirektiv. Länsstyrelsen har ännu ej svarat på vår framställan.

Diskussioner inom styrelsen sker kontinuerligt avseende kostnader i samband med utgivningen av FiS. I stort sett går alla inkomster åt för att kunna ge våra medlemmar en innehållsrik och intressant tidning. Hur ska vi få ner kostnaderna? Hur ska vi få fler medlemmar? Har Du några förslag?!

FSO medverkar i det s k Båven-projektet. Leif Carlsson samt Lennart Eriksson från OKE är engagerade i projektet. Styrelsen har gett Leif respektive Lennart mandat att föra FSO:s talan i ärendet. Erfarenheter från motsvarande projekt i Småland har erhållits. Det berör främst storlom och fiskgjuse. Hur skall livsvillkoren för arterna förbättras?

Vid pennan

Leif Ekblom / Sekreterare

Årsmöte för Föreningen Sörmlands Ornitologer

Datum: Söndagen den 12:e mars 2006
Tid: Kl 14.00-17.00
Plats: Studieförbundets lokaler i Nyköping, Kungsgatan 24

Dagordning

- §1. Val av mötesordförande
- §2. Val av två justeringsmän
- §3. Mötets utlysning i behörig tid
- §4. Styrelsens verksamhetsberättelse
- §5. Styrelsens redovisning av räkenskaperna
- §6. Revisionsberättelsen
- §7. Styrelsens ansvarsfrihet
- §8. Val av ordförande och styrelseledamöter
- §9. Val av revisorer och revisorsuppseant
- §10. Fastställande av årsavgift
- §11. Val av valberedning
- §12. Av medlem framställt skriftligt motiverat förslag som kommit styrelsen tillhanda senast den 15 januari
- §13. Övriga frågor
  - Förslag till stadgeändring
- §14. Avslutning

Efter mötet berättar Göran Altstedt och Per-Åke Hägerroth om "truttdöden" samt Jan-Eric Hägerroth om kungsörnprojektet.

Kaffe med dopp serveras till självkostnadspris.

VÄLKOMMEN! Styrelsen

Styrelsens förslag till stadgeändring

I Stadgar för Föreningen Södermanlands Ornitologer lyder §5 enl följande:

§5

Årsmötet skall årligen välja en styrelse bestående av ordförande samt ytterligare sex ledamöter. Styrelsen väljer inom sig sekreterare och kassör samt övriga lämpliga funktionärer.

Styrelsen föreslår årsmötet en ändring av stadgarna enl följande:

§5

Årsmötet skall årligen välja en styrelse bestående av ordförande samt ytterligare *minst fyra* ledamöter. Styrelsen väljer inom sig sekreterare och kassör samt övriga lämpliga funktionärer.

Motivering

Erfarenheten visar att det ibland är svårt att rekrytera en styrelse på sju personer. *Minst fyra* ger dock utrymme att ha en styrelse som innehåller fler än fem. Dessutom medges att styrelsen även kan utökas så att den innehåller t ex WEB-master, redaktör samt representant från Rrk.

Fågeldöden - toppen på ett isberg?

I början av 2000-talet uppmärksammades en omfattande fågeldöd i Blekinge av Lasse "Le" Carlsson. Mest drabbade var måsfåglar, framför allt gråtrut, som dog i tusental. Undersökningar av döda fåglar gav inget svar på vad som orsakat denna massdöd. I flera år har detta sedan fortsatt och även konstaterats på fler ställen, bl.a. i Sörmlands skärgård. Det har även visat sig drabba andra arter än gråtrut – ejder, storskarv, vitkindad gås, flera arter vadare och tättingar.

Göran Altstedt & Per-Åke Hägerroth

Allt se alla döda fåglar är beklämmande nog, men att se de sjuka och långsamt döende är alldeles extra tragiskt. Här är det en knölsvan som inte har långt kvar.

Under 2004 uppmärksammas så en ganska omfattande fågeldöd i Sörmlands skärgård. Tack vara goda kontakter och ett litet bidrag från Länsstyrelsen, startas vad som skulle komma att bli ett omfattande projekt för att utreda fågeldöden. Inblandade är ITM (Institutionen för tillämpad miljövetenskap, Stockholms universitet) och SVA (Statens veterinärmedicinska anstalt). En omfattande inventering av Sörmlands skärgårds trutkolonier genomförs, samtidigt som diverse prover tas in för analys. En art som sedan flera år tillbaka noterats ha sämre häckningsframgång är ejder, vilket kom att bli en av huvudorsakerna till att undertecknade

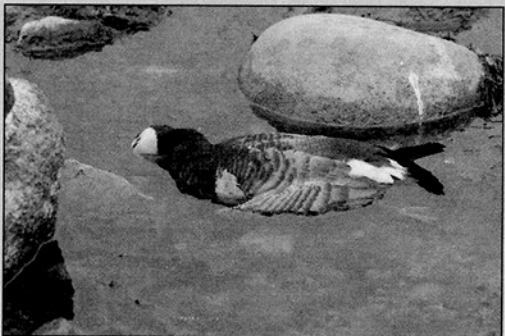
engagerade sig. Observationer av vigg som plötsligt dör blir droppen som får bägaren att rinna över. En vigg ligger och dyker vid en brygga och flyter plötsligt upp till ytan död. En annan hittas inne på land och har bevisligen ramlat ner från himlen (!?).

I början av 2005 startas så det projekt som undertecknade deltar i. På heltid, under tre månader med start i början av april, börjar en omfattande insamling av biologiskt material från flera arter som bevisligen är drabbade. Förutom ejder, storskarv, gråtrut och stare, tas även prover från fisk (gädda och abborre). I flera omgångar besöks förutom Sörmlands skärgård även Blekinge skärgård, Stock

holms skärgård, norra Vänern, Storuman och Sorsele. Många mil i bil avverkas under denna tid, och prover levereras till ITM. Under denna tid kommer fler och fler rapporter in om fåglar som dör oförklarligt, och andra observationer som tyder på sämre häckningsframgång. I juni åker sedan en grupp från ITM med bl.a. P-Å till Island för att samla in referensmaterial under ett par veckor. Under denna tid fortsätter GA att inventera och följa häckningsframgången i Sörmlands skärgård.

Efter sommaren påbörjas sedan det tidsödande arbetet med analyser av det insamlade materialet. I skrivande stund finns ännu inte något resultat man kan dra några slutsatser ifrån. Fler prover måste helt enkelt analyseras för att kunna säga något om resultatet. Då man redan på ett tidigt stadium kunnat utesluta virus och kända sjukdomar är det sannolikt någon form av miljöstörning. I några enstaka fall har botulism konstaterats, men i de flesta fall har det inte gått att fastställa dödsorsaken som orsakar dessa neurotoxiska symtom. En brist av vitaminet B₁ (thiamin) skulle kunna vara en orsak till detta. Om det är enda förklaringen eller bara en bidragande orsak är bland annat vad detta projekt ska försöka ge svar på. Just thiaminbrist är det som för ett antal år sedan drabbade laxfisk i östersjön, något som kallades för M74. Vid behandling med thiamin kunde överlevnadsgraden hos smolt ökas markant, men vad som orsakade detta utreddes aldrig. Än så länge fler frågor än svar...

Varhelst man rör sig i skärgården möts man av samma nedslående syn av döda eller döende fåglar. Det är märkligt att detta hittills oförklarade fenomen inte fått större utrymme i media. Kanske beror det på att de döda fåglarna inte förstör någon av människors använd badstrand...

Samtliga foton i denna artikel av Göran Alstede

Parasiter på grå- och snösiska

De som läser Fåglar i Sörmland regelbundet känner till att Jukka Väyrynen regelbundet ringmärker och studerar siskor vid Mälby kvarn, NV Malmköping. Under denna ringmärkning påträffas inte bara de eftertraktade siskorna utan även de inte riktigt lika eftertraktade parasiter som dom kan härbärgera.

Text & foto Jukka Väyrynen

Några parasiter hos grå- och snösiskor

Som ringmärkare träffar man då och då på loppor, lusflugor och andra kryp i hanteringen av fåglar. De flesta möten är kortvariga och harmlösa emedan andra kan vara för märkaren rätt smärtsamma bekantskaper. Det är få djur som skapar sådana obehagskänslor hos oss människor som just loppor och löss varför vi oftast väljer att inte prata om det. Och om vi blir drabbade: snabbt och skoningslöst eliminera problemet. Hur fåglarna uppfattar sina parasiter kan vi bara gissa oss till. Sannolikt är de ganska vana att vara angripna av ohyra även om de säkert måste uppfatta ett visst mått av obehag. En del fågelarter tycks vara mer "nerlusade" än andra åtminstone under den period då de häckar. Jag har själv hört berättelser om exempelvis tornfalksunger som formligen varit täckta av ohyra. En del arter har utvecklat olika metoder för att minska på mängden parasiter i fjäderdräkten som exempelvis sandbad och behandling med myrsyra som exempelvis gråsparvar och nötskrikor. När det gäller siskorna så har jag ännu inte hittat något material som beskriver något sådant beteende än. Förutom loppor och löss drabbas fåglar av lusflugor, fästingar, bakterier, diverse inälvparasiter och virus. Bland de senare finns åtskilliga arter vars angrepp ofelbart leder till döden för den drabbade.

Yttre och inre parasiter

Fågelparasiterna delas oftast upp i två grupper: ektoparasiter, eller som man säger i vardagligt tall yttre parasiter, och i endoparasiter som lever i djuren. De förra förekommer oftast i fjäderdräkten mellan fjädrarna och på kroppen. Bland de yttre parasiterna hittar vi till exempel loppor, lusflugor,

Foto Göran Andersson

Snösiska - Ett av studieobjekten vid Mälby kvarn.

kvalster och fjäderätare. Bland dessa är lopporna kända spridare av flera svåra sjukdomar mellan fåglar som malaria och papegojsjuka. Lusflugorna däremot orsakar mest besvär när de är många. Vissa kvalster lever som blodsugare emedan andra kan leva i fjäderspolarna och orsaka att fjädrarna trillar av! När det gäller fjäderätarna så är de ansedda som tämligen harmlösa då de mest lever av att gnaga på fjädrarnas mjukare ytpartier.

Dåligt kartlagd fauna

Under ringmärkning påträffas då och då lusflugor och fjäderätare. Lusflugorna lägger man oftast märke till när de irriterade av att någon handskas med fågeln flyger ut ur fjäderdräkten. De sätter sig ofta snabbt och kilar omkring krypandes i sidled och det händer att de kryper in innanför ärmarna eller till och med i håret. Märkaren jublar sällan över förekomsten av lusflugor, men känner nog ändå

en viss tillfredsställelse av att de lyckats avliva det sega kräket med märktången (vilket ofta sker med viss svårighet) och av att de lyckats befria fågeln från parasiten.

När det gäller fjäderätarna så är de ofta svåra att se och därmed lägga märke till. Det man oftast ser är spåren efter fjäderätarnas härjningar i form av håligheter på fjädrarna när dessa genomlysas. Ibland kan vissa fåglar vara så svårt drabbade att de är alldeles prickiga av fjäderätare på stjärt- och vingpennor, och det är då som de blir lättare att lägga märke till. Att befria fågeln från sådana här små kryp är betydligt svårare än att klämma ihjäl dem med tången. De biter sig hårt fast i fjäderdräkten

som exempelvis de arter av lusflugor som specialiserat sig på svalor.

Siskornas parasiter

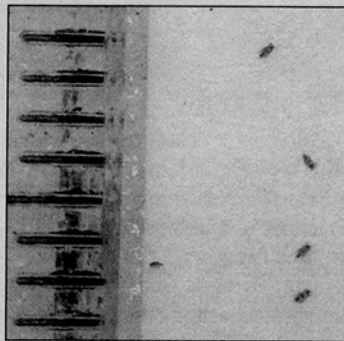
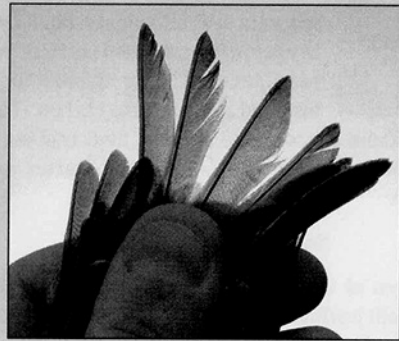
För min egen del så har mitt hanterande av åtskilliga tusentals fåglar gett ett antal oföreglömliga möten med fåglarnas ohyra, men det är först på senare tid som jag bemödat mig med att notera deras existens utan att omedelbart ta till ringmärkartången som avlivningsverktyg. De parasiter som jag själv råkat på hos siskor är lusflugor *Hippoboscidae*, fjäderätare *Phloptoridae* och fågeloppa *Ceratophyllidae*. Hos många marklevande arter påträffas inte sällan fästingar som

är kända för att sprida flera olika slags sjukdomar, men jag har hittills aldrig själv påträffat någon gråsiska med fästingar. Det är nog inte helt uteslutet att de även kan drabbas av sådana någon gång. Det har i Nordamerika vid flera tillfällen skrivits om siskor som påträffats döda eller döende vid fågelbord, och det

har vid dessa tillfällen ofta förklarats med att de varit smittade med salmonella.

I mina studier av gråsiskkomplexet har jag konstaterat att fjäderätarna är de allra vanligaste bland parasiterna och förekommer hos snart sagt vartenda djur om man detaljstuderar fjäderdräkten. Även om man inte skulle hitta djuren så ser man spåren efter deras ätande som små hål på fjädrarna.

Fjäderätarna tillhör ordningen Phthiraptera – djurlöss och underordningen Mallophaga – pälsätare och fjäderätare. De är små, platta och vinglösa. Försöker man peta loss djuren så sitter de fast ordentligt, men börjar man irritera dem så kryper de i skydd av fjäderspölen.

På dessa bilder syns med lite god vilja fjäderätare. Det rör sig om dom svarta små prickarna på stjärten av en gråsiska på bilden till vänster. På bilden till höger ses dom i jämförelse med ett millimetermått.

och det kan bli svårt att avlägsna dem utan att skada fjädrarna.

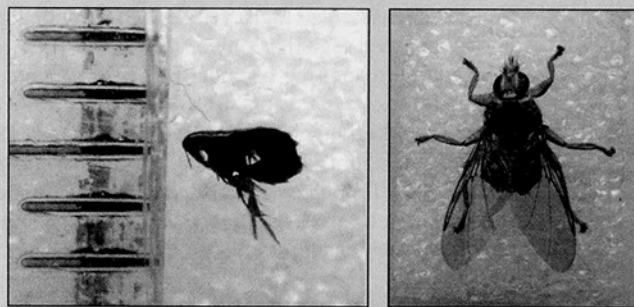
Utöver dessa så känner nog de flesta till fågelloppans existens. Rensning av fågelholkar eller kontakt med huskattens favoritliggplats har i många fall resulterat i smärtsamma upplevelser av loppornas bett.

Mötet med alla dessa ovanstående lite olustiga kryp blir säkert många gånger helt medvetet kortvarigt och det är nog inte alltid som man bemödar sig med att notera vilka arter som härbärgerat dem. Till saken hör att dessa ordningar är dåligt kartlagda med säkert många för vetenskapen intressanta arter. Flera arter av dessa parasiter tycks vara knutna till en specifik art eller möjligen en specifik artgrupp

Mallophagfaunan är dåligt känd och trots att det noterats ca 100 arter i landet så beräknas det finnas många fler – kanske uppemot 600 arter! Det finns således gott om möjligheter att upptäcka nya arter.

När det gäller lusflugor så påträffas dessa på siskor liksom på andra fågelarter. Det finns flera arter som är helt specialiserade på fåglar som värdjur. Hit hör exempelvis *Ornithomyia avicularia* som förekommer på många fågelarter samt de båda svalspecialisterna: *Stenopteryx hirundinis* och *Crataerhina pallida*. Till skillnad från loppor så har dessa flygande söka upp sina värdjur. Vissa arter kan dock sakna sådana (ex. färlus) emedan andra kan tappa vingarna när de hittat ett värdjur (ex. hjortflugan).

Foto Göran Andersson

Här syns en loppa till vänster och en lusfluga till höger. Loppan kan jämföras mot millimeterskalan medan lusflugan är proportionellt något större jämfört med loppan.

Det finns ett stort antal av lopparter och av dessa finns det flera som parasiterar på fåglar. Lopporna är ofta små bruna vinglösa och från sidan tilltryckta insekter. Det är de vuxna lopporna som suger blod från fåglar och däggdjur. Man har påträffat minst 25 olika arter av fågelloppor i Sverige. Det är de vuxna djuren som lever som parasiter emedan larverna inte gör det. Loppornas fluglarvsliknande larver lever av finfördelat organiskt material (inklusive de fullbildade individernas ekskrementer) i värdjurens bon.

Det tycks vara larvernas specifika krav på miljön som avgör vilken värd arten föredrar. Loppornas puppstadium är ett slags vilofas där de väntar fullt utvecklade i puppskalet. De väntar i puppskalet på att något ska röra vid boet varvid de snabbt kryper ur det och söker upp fridstöraren (holkrensaren). Det är alltså den mekaniska rörelsen som orsakar kläckningen av djuret. Spridningen sker genom att vuxna djur "liftrar" med någon av värdfåglarna. Fågellopporna tycks inte reproducera sig i samma utsträckning som däggdjurens loppor och har oftare sin reproduktionstid knuten till värdfåglarnas boperiod. Till skillnad från hålhäckande (och övernattande) fågelarter som mesar osv så påträffar man sällan loppor på andra arter.

Lusflugans kropp är platt och den kan vara svår att klämma ihjäl. De kryper ofta snabbt i sidled på värdjuret och håller sig ordentligt fast med sina kloförsedda ben. De

lever liksom lopporna på att suga blod från sina värdjur. I Sverige har påträffats 13 arter av lusflugor.

Samla in parasiter!

Slutligen så vill jag uppmana fler att ta vara på framförallt lusflugor från olika fågelarter. Det finns fortfarande många upptäckter att göra inom fågelentomologin och vi har fortfarande dålig koll på vilka arter som parasiterar på de olika värdjurerna. Insamlade djur kan helst efter avlivning med t.ex. ättiketer (etylacetat) eller genom inläggning i 70% alkohol (– dock ej krossade djur) med fördel skickas till artikelförfattaren för vidareförmedling till specialister inom området. Vem vet, det blir kanske du som fåren ny art lusfluga uppkallad efter dig!

Jukka Väyrynen, Mälby Kvarn, 640 32 Malmköping, jvn@telia.com

Referenser:

Chinery, M., Nordeuropas insekter, Stockholm 1976.

Forum AB, Fåglar som hobby, När?Var?Hur?Serien, 1976, Forum, Stockholm, 3:e upplagan.

Dags för lappmes

Då detta nummer av Fåglar i Sörmland har en lite skoglig prägel väljer vi att denna gång att i serien "Dags för" presentera en inhemsk och skogsbunden art. Genom åren finns det exempel på att arten företar invasionsrörelser från sina häckningsområden i landet och fynd under föregående vinter bl.a. på ett par platser i Uppland och på Landsort visar att chansen finns att det någon gång skulle kunna göras fynd även i vårt rapportområde igen.

Per Flodin

Lappmes (*Parus cinctus*, alt. *Poecile cincta*) häckar i den nordliga barrskogsregionen från norra Skandinavien och österut genom Sibirien och i nordvästra Nordamerika. Tyngdpunkten för artens världsutbredning är i östra Sibirien. Hos oss häckar arten i lågproduktiv barr- och blandskog, men även till viss del i fjällbjörkskog. Den svenska populationen är uppdelad på två huvudområden, dels en nordlig population i inre delen av norra Norrland ända ner till nordligaste Jämtland, samt en mindre i västra Härjedalen och nordvästra Dalarna. Enligt Atlasinventeringen från slutet av 1970-talet uppskattas det svenska beståndet till 25000 - 100000 par, men hur det ser ut i dagsläget är osäkert. Uppgifter från Finland talar om en minskning av beståndet där under 1990-talet. Det är i vilket fall en rätt svårsedd art även på häckningslokaler i Sverige. Artikelförfattarens egna erfarenheter av arten i landet är begränsad till en obs av en holkhäckande individ utanför Arvidsjaur 1994.

Vanligtvis är lappmesen en mycket stationär art, men viss rörelse från häckningsområdena sker årligen under senhöst/vinter av framförallt ungfåglar. Fåglarna från den nordliga populationen rör sig då mot sydost och ses vanligtvis på uddar utmed Norrbottens- och Västerbottenskusten. Under det stora invasionsåret 1994 rapporterades minst 200-250 individer utmed kusten. För Dalapopulationen är rörelsen mer sydlig i landskapet. Under år då andra mesar och då framförallt talltita visar på mer omfattande invasionsrörelser kan även lappmesen följa med längre sträckor. I Finland har man funnit lappmes så långt som 60 mil från sina huvudsakliga häckningsområden. Ett avstånd som i Sverige kan jämföras med sträckan Idre

till Halmstad, avståndet Idre till Nyköping är endast 40 mil fågelvägen. Fast det är frågan om det är fåglar från Dalapopulationen som kan tänkas dyka upp hos oss. Det är nog mer troligt att de tidigare Sörmländska och Uppländska fynden gäller individer från sydligaste delen av den nordsvenska populationen som flyttar mot sydost, eller rent teoretiskt kan det till och med röra sig om Finländska fåglar. Tecken på det är möjligt är t.ex. att 1972 sågs vad som föreföll vara insträckande lappmes vid Skatudden, Vaddö i Uppland och 1994 gjordes den hittills enda fyndet på Åland.

Det landskap i Svealand utom Dalarna som har flest fynd av lappmes är Värmland med 75-85 fynd under 12 av åren mellan 1961 och 2004. Och det är till största delen fynd i samband med ringmärkning vid Hammarö fågelstation, som ligger på en halvö

Lappmesen som höll till i Uppsala gångna vintern.

Foto Stefan "Oscar" Oscarsson

Vill du se fler bilder av Stefan går du in på www.osqar.se

ute i norra Väneren söder om Karlstad. Mest anmärkningsvärt i den Värmländska lappmeshistoriken är hösten 1994 då 34 ex ringmärktes vid fågelstationen mellan den 8/10 – 12/11! Av dessa var samtliga 33 åldersbestämda individer ungfåglar. Samtliga Värmländska fynd förutom två har upptäckts mellan 7/10 och 28/11 och endast en individ har varit stationär längre än två dagar. De Värmländska fynden har sannolikt sitt ursprung i Dalapopulationen.

Från Närke och Västmanland ser fyndfördelningen lite annorlunda ut. Närke har bara ett fynd från Kvissmaren 25/10 1966, ett fynd som därmed ligger inom samma tidsperiod som de flesta Värmländska fynd. I Västmanland har hela åtta fynd av lappmes gjorts under 1900-talet. Av dessa är de fem senaste fynden från åren 1984 – 1987 och perioden till skillnad från Värmländska fynden senare i tid, d.v.s. mer vinter (31/10 – 2/2) än senhöst. Inga rapporterade fynd gjordes dock invasionsåret 1994.

I Uppland har minst 11 fynd gjorts under perioden 1970 – 1994. Detta oräkndat den senaste invasionen vintern 2004/2005 som ännu inte är sammanställd, men det rör sig om minst fem individer. De tidigare 11 fynden är senhöstfynd framförallt från kustlokaler, medan de från 2004/05 är vinterfynd från 9/11 – 1/2 och till stor del från inlandet och Uppsala stad.

Landskapet Sörmland har tre fynd, varav två är från modern tid och de är båda två från fågelstationen på Landsort. Det första Landsortsfyndet gjordes 1/11 1994 och det andra förra hösten 8/11 2004. Åtminstone den senaste fågeln åldersbestämdes till ungfågel. Det första Sörmlandsfyndet är det enda från vårt rapportområde, och gäller minst 8 individer i flock rapporterades från Kärrboda, Buskhyttan, Nyköping den 7/1 1929. Rapporten om fyndet publicerades som ett "smärre meddelande" i tidskriften *Fauna och flora* 1929 och kan ses på bild här intill. Även om rapporten och beskrivningen är kortfattad kan man i alla fall notera att det ligger rätt i tid och även om antalet individer är stort är det inte extremt. Den bästa dagen 1994 på Hammarö ringmärktes hela 16 individer.

Var kan man då tänka sig att nästa lappmesfynd görs i vårt landskap? För det första får vi nog vänta på signaler om stora rörelser av arten i Finland och därefter hoppas på att Upplänningarna är uppmärksamma på att de når Sverige. Sedan är det nog läge att bemanna uddar utmed kusten, även om den hetaste platsen rimligen borde vara Hartsö-Enskär fågelstation. Om det inte blir några senhöstfynd så blir det till att bevaka fågelmatningar under efterföljande vinter, i hopp om att någon individ dröjt sig kvar. Lycka till!

Per Flodin
perflodin@bredband.net

Referenser:

Artportalen. <http://www.artportalen.se/birds/default.asp>

Ehrenroth, Björn. 1994. Höstinvasionen av lappmes vid Hammarö fågelstation 1994. *Årsrapport från Hammarö fågelstation 1994*.

Hedin, Carl. 1929. Lappmesar, *Parus cinctus*, i Södermanland. *Fauna och flora*. 24:286

Pettersson, Thomas. 2005. Västmanlands fåglar [hemsida]. Tillgänglig på <<http://hem.bredband.net/thomaspettersson/VF.htm>>. Hämtat 23 november 2005.

SOF. 2002. *Sveriges fåglar*. 3:e uppl.

Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk fågelatlas*. Vår Fågelvärld, suppl. 31:442-443.

UOF. 2004. Officiella fynddata för sällsyntare arter i Uppland. [hemsida]. Tillgänglig på: <<http://www.uof.nu/Rrk/fynd/fynd.html>>. Hämtat 23 november 2005.

Lappmesar, *Parus cinctus*, i Södermanland.

När jag i dag på jakt stod och passade på en hare, kom en flock mesar intill mig. Jag fäste mig genast vid att det var en art, som jag ej förr sett. De påminde om kärresen, men voro chokladbruna på hjässan. Till antalet voro de 8 à 10 st., åtföljda av ett par tofsmesar och ett par kungsfåglar. Fullkomligt orädda sutto de blott några meter ifrån mig, tvrigt sökande efter föda i grästopparna. Vid min hemkomst fann jag genast i »Svenska Fåglar», att det var lappmesar, och då de tydligen sällan förekomma så pass sydligt, kan det måhända vara av intresse, att ett meddelande därom göres.

Kärrboda, Nyköping, den 7 nov. 1929.

Carl Hedin.

Artikeln i *Fauna och flora* där vårt hittills enda fynd beskrivs.

Korta notiser

Kortare noteringar om stort och smått. Där inget annat anges är det redaktionen som står för notisen.

Tärnans vinterrally 21/1 2006

Årets traditionsenliga artrally ställdes som ni säkert minns in på grund av den tragiska tsunamikatastrofen. I januari 2006 tas dock denna tradition upp på nytt varför alla Sörmländska skådare, som känner sig manande till en dags koncentrerad fågelskådning med gemytlig gemensam middag med artgenomgång efteråt, bör anmäla sig själva eller ett lag till deltagande. Det hela har ju under åren blivit en institution och social skådarhändelse som flera av oss lärt oss att uppskatta. Har du aldrig varit med förut är det hög tid att prova på. Vandringspriset innehas av "lag Flen" och inte kan väl resten av landskapets skådare tillåta att dom får behålla detta hett eftertraktade pris?

Reglerna är som vanligt att man anmäler ett lag om 2-4 personer och försöker se så många arter som möjligt inom Oxelösunds och Nyköpings kommuner under tiden 8:00 till 15:00. Starten sker på valfri plats inom nämnda kommuner medan samlingen vid avslut sedan sker vid stora parkeringen på Jogersö i Oxelösund (OBS detta är annan plats än det stått om i Tärnans program). Därefter tar vi in på "Havets Källa" för artgenomgång, mingel och mat. Notera att inte får komma för sent då man kan riskera artavdrag!

OBS! När anmälan sker och ni inte säger ifrån om mat, så antas det att ni skall vara med och äta. Om det finns intresserade som endast vill närvara vid avslutningen, så är även ni hjärtligt välkomna också. Kostnaden för avslutningen är beroende på antalet anmälda deltagare (se nedan).

Anmälan senast 6 januari till ansvariga: Jan och Anki Gustafsson per telefon 0155-22 32 31 eller via e-post: solvidd@telia.com

Info om avslutningen på "Havets Källa":
Havets Källa på Jogersö är bokat den 21/1 2006.
Kl. 15:00 till c:a 17:00
Pris 120:-/person för lokal, mat, läsk eller lättöl

samt kaffe (beräknat på mellan 25 och 35 personer).

Väl mött!

Jan Gustafsson & Tommy Pettersson

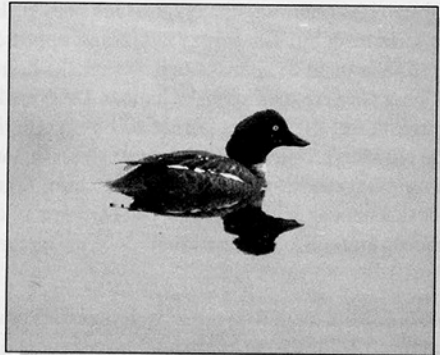

Foto Göran Andersson

Knipa - Säker art på rallyt?

Fjärilar av samma art men från olika länder skiljer sig markant åt

De av er som under sommaren har deltagit i inventerandet att Sörmländska dagfjärilar har säkert noterat att individer inom samma art kan skilja sig åt utseendemässigt. Många har säkert fått stifta bekantskap med vinbärsfuksen och nedan följer ett referat från Georg Nygrens avhandling som presenterats i ett pressmeddelande från Stockholms universitet under september som visar att det kan skilja även i sådant som inte syns för ögat.

Trots att individer från olika populationer av arten vinbärsfuks ser nästan identiska ut är de väldigt olika varandra i andra avseenden. Det visar zoologen Georg Nygren i sin avhandling vid Stockholms universitet.

Vinbärsfuksar från Spanien och England som i larvstadiet fick äta sälg dog i hög utsträckning innan de hann bli färdiga fjärilar medan de svenska och belgiska fjärilslarverna av samma art klarade sig

mycket bra på den dieten. Däremot kunde alla de olika ländernas fjärilar äta brännässlor utan problem. När man sen tittar på vad vuxna fjärilshonor lägger ägg på så stämmer det också med vad deras avkomma överlever på. Svenska, norska och belgiska honor lägger gärna några av sina ägg på sälg men de spanska och engelska lägger alla sina på brännässlor om de måste välja mellan dessa två växter.

Skillnaderna mellan fjärilarna ställde också till med problem i laboratoriet. När Nygren och hans kolleger ville testa hur fjärilarnas avkomma uppförde sig så ville både de spanska och de svenska honorna bara para sig med spanska hannar. De svenska hannarna satt mest i ena hörnet av buren och titade på. Men problemet löstes när de spanska hannarna avlägsnades ur burarna så det bara fanns svenska hannar kvar att välja på. Då parade sig honorna från båda länderna med de svenska hannarna.

Skillnaderna mellan de olika ländernas fjärilar av samma art är intressant eftersom de säger något om hur evolutionen går till i naturen. Det som hänt i detta fall är troligtvis att fjärilarna i söder av en eller annan orsak valt att inte lägga ägg på sälg. När sedan många generationers fjärilar inte lagt några ägg på sälg så har förmågan att äta sälg försvunnit. De spanska och engelska vinbärsfuksarna har med andra ord förlorat den genetiska förmågan att äta vissa växter. Men varför och hur det exakt går till i naturen är en annan fråga. Men det visar ändå på att det inte går att flytta på insekter hur som helst mellan olika länder. Även om de ser likadana ut på utsidan så skiljer de sig åt på insidan.

Avhandlingens titel: Latitudinal patterns in butterfly life history and host plant choice.

Läs referatet eller hela avhandlingen under www.forsning.se

Flyttfåglar väljer väg efter eget välmående

I ett annat pressmeddelande från ett annat universitet, nämligen Göteborgs, refereras Mare Löhms doktorsavhandling om flyttfåglars vägval.

Fåglar med tillräckligt med fett på kroppen flyger

Foto Göran Andersson

Vinbärsfuks - Studieobjekt för några och en liten bit sommar för andra.

rakt över hav och öken till sitt slutmål, medan magra fåglar väljer omvägar för att kunna äta upp sig under flytten. Det visar en avhandling från Göteborgs universitet.

På nordliga breddgrader finns det många arter av fåglar som flyttar två gånger om året – norrut på våren och söderut på hösten. Eftersom fåglarna då måste flyga långa distanser är det viktigt att de skaffar sig ordentliga fettreserver innan de startar. I en avhandling från Göteborgs universitet visar Mare Löhms att fåglarna kan känna av hur mycket fett de har på kroppen och planera sitt flyttmönster därefter. När fåglarna har tillräckligt med fett på kroppen flyger de rakt över områden där de

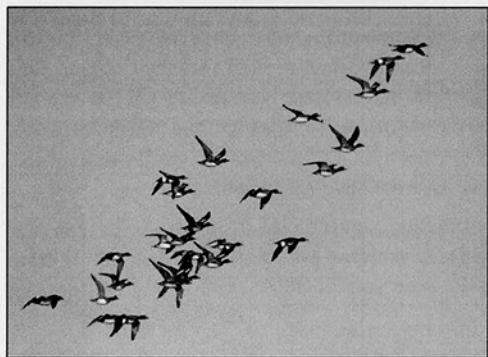

Foto Göran Andersson

Sträckande bläsänder får här illustrera flyttande fåglar.

inte kan stanna och hitta mat, medan om de är magra istället måste ta omvägar för att kunna äta upp sig på vägen.

Fågelnas fettupplagring styrs av olika slags hormoner. Stresshormonet korticosteron hjälper flyttningsaktiva fåglar att skapa tillräckligt med energireserver och aktivera sig för att anpassa kroppen till en långdistansflykt. Fåglar med högre stresshormonnivåer är mer redo att börja en ansträngande flytt än fåglar med låga halter av korticosteron i blodet.

Ett annat hormon som påverkar fåglars beteende är leptin. Leptin produceras i fettceller och förs med blodet till hjärnan, där det talar om hur mycket energi man har i kroppen. Ju mer fett man har, desto högre är halten leptin. Mare Löhmus studier visar att om man experimentellt ökar halten leptin hos en fågel så minskar dess vikt, ätande och blodfettvärden, samtidigt som dess aktivitet ökar. Leptin kan också minska fågelns modighet. Eftersom hormonet får fåglarna att uppleva sig som mindre hungriga blir de också mindre benägna att exponera sig för eventuella fiender, vilket är oundvikligt när man måste leta efter mat.

Att välmående individer även är friskare har varit känt länge, men först nu har man kunnat koppla fettmängden i kroppen till immunförsvaret. Återigen är det hormonet leptin som verkar vara mellanlänken. Ökade leptinhalter i fåglar ökar immunförsvaret och eftersom leptinhalten direkt beror på hur mycket fett man har, verkar en hälsosam fettmängd vara ett måste för att hålla sig frisk.

Avhandlingens titel: Endocrinology, behaviour and immunity related to energetic condition in birds

Läs referatet eller hela avhandlingen under www.forsning.se

"Fåglarna dog av sig själva"

Många har nog hört talas om den skandal som utspelat sig på Haparanda Sandskärs fågelstation under hösten där en besökande ringmärkare ertappats med döda fåglar i frysen som hamnat där på ett synnerligen suspekt vis.

Följande är saxat ur Haparanda Kuriren:

Mannen som jobbat med fågelmärkning i nationalparken Sandskär i Haparanda skärgård, häktades i går, på sannolika skäl misstänkt för jaktbrott samt brott mot miljöbalken. Mannen nekar till brott.

I förra veckan slog ornitologer som arbetar med att ringmärka fåglar på Norrbottens ornitologiska förenings (NOF) fågelstation på Sandskär larm om att allt inte stod rätt till med den gäst som sedan augusti arbetat på stationen. Länsstyrelsen larmade polisen och vid ett tillslag på stationen fann man 22 döda fåglar i en frys. Det rör sig bland annat om två stenfalkar och två pärlugglor. Dessutom fann man utrustning som används för att konservera djur.

Åklagaren yrkade på att mannen skulle häktas, på sannolika skäl misstänkt för jaktbrott och för brott mot miljöbalken. Han hade ändrat brottsrubriceringen från grovt jaktbrott till jaktbrott och motiverat det med att de aktuella fåglarna är sällsynta, men inte utrotningshotade. Mannen nekar till brott. Han hävdar att han hittat fåglarna döda. En del i terrängen och på stranden, en del i nät. Dödsorsaken är bland annat att fåglarna flugit in i de master som finns på ön. Åklagaren refererade till ett uttalande från en biolog på länsstyrelsen som anser det omöjligt att det kunnat finnas så många döda fåglar på ett så litet område och att de dessutom varit i så bra skick när de upphittats.

Mannens advokat, Ulf Olofsson, yrkade på att mannen skulle sättas på fri fot. Han medger att klienten försummat att dokumentera en del, men att det skett på grund av språkförbistringar och att förseelsen inte stod i proportion till lidandet att sitta häktad i två veckor.

Senare kan vi på SOF:s hemsida läsa:

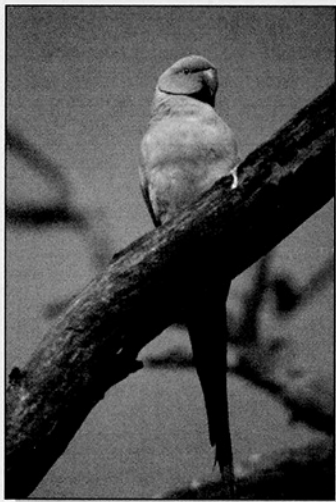
Tingsrätten anser att det är klarlagt att 20-åringen uppsåtligen dödat tre av de 22 fåglarna; två pärlugglor och en stenfalk. Fåglarna har skador i bakhuvudena som bedöms ha uppkommit genom att något trubbigt föremål har slagits mot dem. Det är frågan om jaktbrott anser tingsrätten och utslaget blev att den 20-årige mannen döms för jakt

brott, brott mot jaktlagen och brott mot miljöbalken till sammanlagt en månads fängelse. Med hänsyn tagen till hans ålder, han har ännu inte fyllt 21 år, och att han suttit frihetsberövad i 21 dagar så anser Haparanda tingsrätt att fängelsestraffet ska anses vara helt verkställt.

Fiskeboda – kusten i inlandet

För den som fortfarande lever i tron att det råder sommarstiltje i fågelvärlden, och som har svårt att få tiden att gå mellan vår- och höststräck, kanske vi kan tipsa om ett skådaralternativ under sommar-månaderna. Att det förekommer ett visst vadar- och vitfågelsträck genom dom stora sjöarna har ju varit känt länge och vi har skrivit om det i FiS:en förut. Vi vet också att ökad bevakning också ger ökad utdelning, något som återigen bevisats vid Fiskeboda, Hjälmarerna denna sommar. Under juli och augusti har det dels setts mer väntade kustbundna arter som skrântärna, småskrake, kustpipare och roskarl. Det har noterats förhållandevis goda sträcksummor för kärrsnäppa, myrspov och dvärgmås. Noterbart är även att det setts flera kustlabbar i området under en period och även så-

dana inlandsrariteter som småtärna och sandlöpare. Har du ännu inte upptäckt vilken ljuvlig skådarsyssla bevakning av s o m m a r - sträck är rekommenderas du ett besök vid Fiskeboda i sommar.

Halsbandsparakit - Kanske snart vid var mans fågelbord? Denna individ dock fotad i Indien.

Tretåig hackspett vid Skiren/Kvicken igen

I årets supplement som sammanställer fågelåret 2004 i Sörmland kunde man läsa att den tretåiga hackspetten tycktes ha försvunnit från den tidigare så säkra lokalen Skiren/Kvicken strax väster om Eskilstuna. Glädjande nog har det dock inkommit rapporter återigen från året som gått med fynd även sent nu på hösten. Det finns alltså fortsatt hopp om att arten överlever i denna fina skogsrest som ju är skyddad som naturreservat.

Bifångst vid inventerande

Som ni kan läsa på annan plats i detta nummer har bl.a. Jan-Eric Hägerroth spenderat många timmar i fält letandes efter kungsörn. Om man står still och väntar får man ofta se djur och händelser man inte skulle fått se annars. Ett av många skäl att hjälpa till vid inventeringar! Jan-Eric's egna ord:

En rolig episod vill jag gärna berätta om! När jag kollade ett revir, kom en ung kungsörn och satte sig i en tall i min närhet. Örnen satt och spanade och fick syn på en räv som letade sork på gårdet. Räv-ven uppmärksammar örnens intresse och svansen far rakt upp och han försöker fly. Innan räv-ven hinner till skogen slår örnen ner på räv-ven som tumlar runt i snön! Örnen sitter på ryggen av räv-ven och de granskar varandra i ett fryst ögonblick. Örnen kommer till insikt att det var nog stort det här och släpper räv-ven. Chockad sitter räv-ven och tittar på örnen som lyfter och flyger iväg. En mycket fin upplevelse hur det går till i naturen.

Nyetablering i Nyköping?

Vid några tillfällen under hösten har det setts en halsbandsparakit i Nyköping. Så sent som under andra halvan av november har den setts till synes välmående. I Storbritannien har ju arten numera en mindre stam som verkar klara vintrarna där alldeles utmärkt. Detta inte minst på grund av att dom tar för sig av de många fågelmatningarna den fågelintresserade allmänheten ägnar sig åt. Man kan ju undra om denna härdiga art skulle kunna etablera sig även under våra något tuffare förutsättningar. Nu krävs det förstås minst två fåglar för att det ska kunna bli frågan om någon stam.

Foto Göran Andersson

Fågelbordsarter

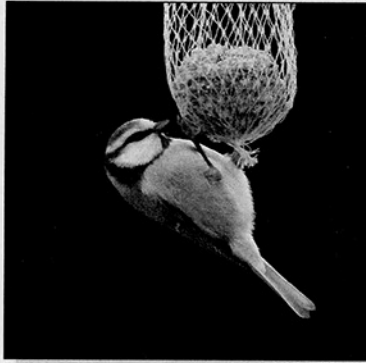
Under vintern uppmärksammas fågelbordsarterna genom en kampanj från Sveriges Ornitologiska Förening (SOF). En kampanj som pågår under hela vintern med en extra fokuserad insats under helgen 27-30/1 2006.

Så här skriver SOF på sin hemsida i slutet av november:

”Det är hög tid att ”mata in” fåglarna nu! Placera matningsplatsen så att du enkelt har uppsikt över den, gärna intill en buske, så att fåglar lätt kan söka skydd. Det räcker om du ”tittar till” fågelbordet några timmar under evenemangshelgen. Flest fåglar ser du i gryningen, när de efter en lång och kall vinternatt, uppsöker foderplatsen för att äta. När kvällen närmar sig ökar åter besöksfrekvensen på fågelbordet.

Det finns en uppsjö av fågelbord och foderautomater på marknaden, de flesta passar utmärkt för ändamålet – våra vinterfåglar är inte kräsna! För att få många olika arter till fågelbordet är det en fördel att använda flera olika slags fågelmat. Frön av olika slag, havrekross, skalade jordnötter, brödbitar, äpplen, talg, ister och späck lämpar sig väl! Lycka till!”

Sedan beskrivs möjligheter att rapportera sina observationer via SOF:s hemsida, men här rekommenderar istället redaktionen för FiS och Rrk Sörmland att ni som ändå är anslutna till Internet istället använder rapportsystemet Svalan. Det är minst lika enkelt och besparar SOF onödig administration. Dessutom finns redan sedan ett par år ett s.k. ”syfte” för fågelbordsarter att rapportera under som så att säga samlar upp alla fågelbordsobservationer. Under ”Dagens fågel” finns i vänstermarginalen under rubriken Inventeringar en länk till fågelbordsövervakningen. Här finns lite enklare instruktioner och man kan söka sig vidare till alla de fågelbord över hela Sverige som deltar. Alldeles oavsett om du tänker rapportera det du ser eller inte är det förstås en utmärkt idé att hjälpa vinterfåglarna genom lite stödutfodring. Dessutom är det ju kul!

Blåmes - En typisk fågelbordsart.

Riksinventeringsarter

Efter ett års uppehåll är nu begreppet riksinventeringsarter åter tillbaks. Denna gång handlar det om att försöka hitta alla häckande storskarvar och silltrutar inom vårt landskap. Som vanligt kommer Rrk Sörmland tillsammans med lokalclubbarna att försöka samordna insatserna i vårt rapportområde. I Sörmland är ju bägge arterna högingres-

santa, dock av olika skäl. Storskarven ökar och sprider sig, åtminstone i inlandet, och silltruten för en tynande tillvaro med få kvarvarande kända par.

Återigen saxar vi direkt från SOF:s hemsida för mer information:

Inventeringen av mellanskarv/storskarv kommer att ingå i den populationsuppskattning som avses täcka hela Europa. I mitten av 1990-talet beräknades det västeuropeiska beståndet uppgå till ca 150 000 par, men beståndet har ökat avsevärt, framför allt i centrala, östra och norra Europa, inklusive Sverige, och det beståndet bedöms vara betydligt större än för bara tio år sedan.

För silltruten ser det annorlunda ut. Även om lokala ökningar noteras, verkar Östersjöpopulationen som helhet vara vikande. Således anses båda arterna motivera till en riksinventering. Vi hoppas föreningens medlemmar och regionalföreningar ser fram emot att engagera sig i detta arbete!

Vid frågor som rör inventeringarna kan kontakt lämpligen tas med någon av Forskningskommitténs ledamöter.

Vi får även lära oss om de två arterna:

I skrift nämns skarven sannolikt för första gången av Olaus Magnus under tidigt 1500-tal. Benfynd tillhörande ungfåglar funna i samband med utgrävningar av Birka från 900-talet visar att skar

Foto Göran Andersson

ven antagligen då häckade i området. Den rasen som häckar i Östersjön kallas också för mellanskarv. Andra namn är havstjäder eller ålkråka.

Under 1800-talet häckade skarven troligen endast i Skåne och Blekinge, där den dock blev så häftigt förföljd att den utrotades i slutet av 1800-talet eller möjligen något senare.

Ca. 40 år senare återkom skarven och en koloni etablerades i södra Kalmarsund. Fram till 1980 häckade skarven fortfarande bara i Kalmarsund. Från slutet av 1980-talet och början av 1990-talet sker en snabb ökning och spridning i södra och mellersta Sverige samt utmed delar av norrlandskusten.

Populationen i Sverige har ökat från ungefär 340 skarvpar 1975 till omkring 25.000 - 30.000 par under tidigt 2000 tal.

Skarven är en skicklig dykare och fångar sitt byte vid botten eller i fria vattenmassan. Fiske i grupp är vanligt förekommande. Eftersom fjäderdräkten inte är lika vattenavvisande som hos andra vattenlevande fåglar, vistas de inte i vattnet mer än nödvändigt.

Skarvar har i sitt beteende en ovanlig företeelse som kallas "överslagshandling". Detta innebär att man gör en till synes omotiverad handling när den normala handlingen är blockerad. Exempelvis, när skarvhannarna hotar varandra under revirstrider men inte vågar angripa, kan den i stället plötsligt börja putsa sig, bygga på boet eller visa sexuella beteenden.

I april-juni läggs de tre till fem äggen och ruvas av båda makarna i 29 till 31 dagar. Efter ytterligare 50 dagar kan ungarna flyga, men de stannar ännu ett tag i omgivningarna för att till kvällen återvända till häckningskolonierna för övernattnig. Merparten av den svenska storskarven övervintrar i södra Europa.

Storskarven ska inventeras under 2006.

Namnet silltrut nämns först 1862 och är en systematisering av det tidigare använda sillmå, som användes första gången år 1800. Namnet syftar på artens förkärlek för sill. Faktum är att arten parasiterar i rätt stor utsträckning på sill- och strömmingsfiske. "Trut" syftar sannolikt på de stora måsar-

nas kraftiga näbbar. Arten har även kallats trut och sillmå. Namnet gjuse eller ljuse som använts för flera måsar tycks, åtminstone i östkustskärgårdarna, främst ha åsyftats denna art.

Silltruten har varit betydligt mer talrik i ytterskärgårdarna under de perioder då strömmingsfisket varit intensivt. Den uppskattades då av forna tiders fiskare eftersom den på ett förtjänstfullt sätt visade var de stora stimmen av sill eller andra fiskarter fanns. Efterhand som kustfisket minskade eller försvann, så minskade också silltruten i många områden.

Öppna fjärdlika vattenytor som omväxlar med smalare sund och vikar är den landskapstyp där silltruten trivs bäst. Häckar ofta kolonivis men ensamt häckande par är inte sällsynt. På häckplatsen har varje par sitt eget revir och de tre fläckiga äggen läggs i maj eller juni.

Under de senaste åren har silltruten blivit utträngd av den större och starkare gråtruten. Gråtruten anländer dessutom tidigare på våren och besätter då reviren innan silltruten återkommit. Just nu beräknas den svenska populationen av silltrutar till omkring 29.000 häckande par.

Till skillnad mot övriga trutar så är silltruten en mer utpräglad flyttfågel. Den lämnar häckplatserna i juli till oktober och sträcker antingen mot sydost ner mot östra Afrika och ner mot Nilenområdet, eller mot sydvästra Europa och nordvästra Afrika.

Återkommer i april och maj.

Hartsö-Enskär fågelstation

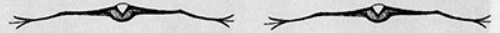
Genom idéellt arbete som ringmärkare eller assistent på vår "egen" fågelstation kan du göra en ovärderlig insats för fågelforskningen. Som assistent behöver du inte vara fågelexpert, men du ska gilla fåglar.

Det går även utmärkt att förlägga föreningsexkursioner till ön (transportkostnad cirka 100 kr/person vid 12 deltagare). Logi sker lämpligen i tält.

Fågelstationen är belägen på ön Enskär i Hartsöarkipelagens södra del som en sista utpost mot det öppna havet. Stationen drivs av FSO och verksamhet har här bedrivits sedan 1965.

För mer information kontakta Lennart Wahlén, 0155-215711.

Du kan också stödja verksamheten genom att köpa stationens T-shirts, dekalor och fågelholkar.

SörmlandsSvararen

Ring SörmlandsSvararen för att få besked om senaste nytt i de Sörmländska markerna eller de lokala fågelföreningarnas exkursioner och möten. Svararen drivs av Regionala rapportkommittén (Rrk) som är en arbetsgrupp inom FSO. Rapporterar du till SörmlandsSvararen kommer dina obsar direkt till Rrk:s fågelrapport. Inkommen information om känsliga och hotade arter/häckningar behandlas konfidentiellt och registreras endast som ett underlag för fågelskyddsarbetet och utläses ej på svararen.

Skötselansvarig för SörmlandsSvararen är Göran Andersson (0157-13510). Kontakta Göran om du har frågor, sunpunkter eller vill göra felanmälan.

OBS! Rapporterar dina obsar gör du på tel: 0157-10846

FSO:S HEMSIDA

På hemsidan presenteras föreningen och dess verksamhet. Här hittar du information om aktiviteter och aktualiteter samt kontaktpersoner.
www.sormlandsornitologerna.se

RAPPORTMOTTAGARE:

Rrk Sörmland, Håkan Lernefalk
Storgatan 16A, 641 45 Katrineholm
0150-511 34
kontakta Rrk gör du på
rrk@sormlandsornitologerna.se

Innehållsförteckning

2 / 2005

<i>Inledaren</i>	3
<i>Pärluggla i Västmanland</i>	4
<i>Tjäder i Sörmland</i>	7
<i>Skyddsjakt på duvhök</i>	10
<i>Kungsörnsprojektet</i>	13
<i>Svalan II</i>	15
<i>Berguven i Sörmland</i>	18
<i>FSO 2005</i>	20
<i>Kallelse till årsmöte i FSO</i>	21
<i>Fågeldöden - toppen på ett isberg?</i>	22
<i>Parasiter på grå- och snösiska</i>	24
<i>Dags för lappmes</i>	27
<i>Korta notiser</i>	29